

SIKETNÉMÁK ÉS VAKOK OKTATÁSÜGYE

A SIKETNÉMÁK ÉS VAKOK TANÁRAI
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK HIVATALOS LAPJA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII. ker., Festetits-utca 3.

Előfizetési ára
egy évre 24 pengő.

Szerkesztők:
Istenes Károly
és
Kirschenheuter Ferenc.

Egyesületi r. tagok a lapot tag-
illetményük fejében kapják.
A gyógypedagógiai intézetek elő-
fizetési árát évről-évre az egye-
sületi közgyűlés szabja meg.

Oktatásügyünk jelene és jövője.

Irta: *Klug Péter, orsz. szakfelügyelő.*

A „*Siketnémák és Vakok Oktatásügye*“ mult évi 7—8-ik számában „Megtárgyalásra váró kérdések“ cím alatt a lap szerkesztője egész sorát veti fel azoknak a kérdéseknek, amelyek helyes megoldásától, vagy meg nem oldásától függ oktatásügyünk színvonalon maradása és fejlődése.

Bármilyen súlyos is hazánk mai helyzete és bármennyire kedvezőtlenek is a mai anyagi viszonyok a fejlesztésre, a felvetett problémákat feltétlenül időszerűnek tartom, mert ezeknek a megtárgyalásával és napirenden tartásával egyrészt akadályozzuk a színvonal sülyedését, másrészt pedig előkészítjük és megalapozzuk a jövőt. Csak javára válhat az ügynek, ha hatékonyan rámutatunk a hiányokra és kívánjuk azok orvoslását.

A költségvetésnek mult évi tárgyalása folyamán nagynevű miniszterünk, gr. *Klebsberg Kunó* önmagyméltósága azt a kijelentést tette, hogy „a hazai gyógypedagógiai intézetek európai hírűek és *Náray-Szabó Sándor* államtilkár, aki ezeknek tulajdonképeni megalkotója volt, halhatatlan érdemeket szerzett magának — melyeket külföldön is elismernek — amikor ezeket az iskolatípusokat kimunkálta.“

A legilletékesebb helyről jött ez az elismerés kétségtelenül jóleső érzéssel töltheti el az ügynek munkásait, akik egyenként és együttesen *Náray-Szabó Sándor* irányítása, vezetése és támogatása mellett a magyarországi gyógypedagógiai intézményeket gyakorlatilag kifejlesztették, kiépítették, megalkották, erkölcsi és szellemi tartalommal megtöltötték s azokat a művelt külföld azonos intézményeinek színvonalára emelték.

Azonban nem lennének őszinték önmagunkhoz és rossz sáfárjai lennének az ügynek, hogyha az elismerés verőfényében sütkérezve, nem látnók a felhőfoszlányokat, amelyek ügyünk színvonalát máris fokozódó homályossággal szövik át és nem akarnók meglátni a közeledő sötét felhőket, amelyek a magyar gyógypedagógiát a sztagnálás és lemaradás veszélyébe dönthetik.

Világháború és szanalás szakgatták, súlyos anyagi nehézségek tepsedik még ma is a magyar gyogyepedagógiának zöldelő fáját. És hogy a színvonalat legalább a tanítási eredményt illetőleg még tartogatjuk, ez csakis az egyes illetékes tényezők megértő támogatásának és az ügy munkásai határtalan ügyszeretetének s lelkes buzgalmának köszönhető. Kétségtelenül mindnagyobb hiányok mutatkoznak és ezek megszüntetésének sürgőssége napról-napra nyilvánvalóbbá válik.

Aki csak kevésbé is érdeklődik a külföldi intézetek működése iránt, annak lehetetlen nem látnia azt a lázas munkát, amellyel ott az ügyet mélyíteni és a nevelés-tanítást eredményesebbé tenni igyekeznek; és lehetetlen észre nem vennie azokat a hatalmas áldozatokat, amelyeket az egyes nemzetek az érzéki és szellemi fogyatékosoknak a megmentése érdekében meghoznak. A megelőzést szolgáló intézkedésektől a kicsinyeknek nevelését-oktatását minél korábban megkezdő, valamint a felnőtt fogyatékosokat továbbképző s gyámolító berendezésekig, a szükséges és hasznos intézményeknek egész sorát létesítették mindenfelé. Olyan intézményeket alkot a külföld mostanában, amelyeknek felállítását anyagi okokból mi meg sem kísérelhettük, vagy csak nagyon tökéletesen valósíthattunk meg.

Amikor ezuttal a legsürgősebb teendőkről szólok, mellőzöm az orvosi szempontokból is elbírálandó s a megelőzést szolgáló, valamint a gyógyító természetű, ugyszintén a szociális elhelyezkedést biztosító berendezéseknek és intézkedéseknek a felsorolását és főleg csak a nevelés-tanítás eredményességének fokozását célzó szükséges intézkedésekről szólok.

E tekintetben mindenekelőtt, mint elodázhatatlanul megoldandó feladat, a beiskolázás kérdése áll előtérben. Immár kilenc éve, hogy az iskoláztatási kötelezettség teljesítéséről szóló 1921. évi XXX. t. c. 7. §-ában a tanítási kötelezettség az érzéki és értelmi fogyatékosokra is kimondatott azzal a fenntartással, hogy „amennyiben férőhely van“, továbbá, hogy „a végrehajtási utasítás az érdekelt miniszteriumok képviselőinek miniszterközi értekezletén hozandó határozatok alapján fog kiadatni.“ Ez az értekezlet azonban mindezeideig össze sem hivatott, annál kevésbé adatott ki a várt utasítás. A halasztás oka, hogy a tanítási kötelezettségnek kimondása folytán előálló kiadásokra nincsen fedezet.

E súlyos ténnyel szemben talán nem egészen hiába hivatkozom arra, hogy némely külföldi államban már 100 évvel ezelőtt fennállott a siketnémák, vakok és gyengeelméjük tanítási kötelezettsége s hogy ennek az évszázadnak a folyamán, főleg az utóbbi két évtizedben már minden kultúrállamban kimondatott ez a kötelezettség. És bizonyára figyelmet érdemel az a tény is, hogy az iskoláztatási kötelezettségnek a fogyatékos gyermekekkel szemben való végrehajtása nemcsak a gyermekeknek és szülőknek igen fontos érdeke, hanem az ügy s az oktatás eredményessége szempontjából is szükséges. De a nemzet kulturális és szociálgazdasági érdekei is megkívánják, hogy ezeket a különben veszendőbe

menő s a nemzetre nézve terhet jelentő alanyokat szakszerű nevelés-tanítás által az ország javára dolgozó, termelő és alkotó értékekké, aktívakká mentsük át.

Meggyőződésem szerint a tanítási kötelezettség a siketnémákra és vakokra vonatkozólag az országnak számbavehető újabb megterhelhetése nélkül is kimondható, mivel meglévő intézményeink a tanításkorban lévő siketnémák és vakok beiskolázására jórészt elegendő férőhellyel rendelkeznek s legfeljebb csak egyik-másik intézet szorulna kisebb arányu kibővítésre. Az 1920. évi népszámlálás szerint a csonka hazában 9035 siketnéma van, kik közül legfeljebb 1200 a normális elméjű tanköteles korban lévő; vak van 5783, kik aránytalanul nagy részben idősebb koruak s így tehát az iskolaköteles korban levők száma — hozzájuk számítva a foglalkoztató intézetekben elhelyezendőket is — semmiesetre több, mint 550 - 600. Ezzel szemben a már beiskolázott siketnémák száma 1062, a vakoké 516 s kétséget sem szenved, hogy a még be nem iskolázottaknak intézetekbe leendő felvétele némi megerőltetéssel, különösebb nehézség nélkül megtörténhetnék.

Ellenben felette súlyos a helyzet az értelmi fogyatékosokat illetőleg. Súlyosabb s ápolást, valamint zárt intézeti nevelést igénylő gyengeelméjű van összesen 10601; tanköteleskoru mintegy 2500—3000, kik közül a meglévő 5 intézetben mindössze 358 van beiskolázva. Anynyira szomorú valóság ez, hogy a művelt külfölddel összehasonlításokat sem merünk tenni. Valójában elszomorító, hogy évről-évre 2000—2500 szülő hiába könyörög szerencsétlen gyermekének felvételeért, mert mindössze csak 30—40-nek a kérése nyer meghallgatást. Aki tudja, hogy milyen rettenetes csapás a gyengeelméjű gyermek azokra a majdnem kizárólag szegény családokra, kiket a *Gondviselés* kifürkészhetetlen végzete ilyenekkel sújtott, valóban megrendül, amikor hallja, hogy ezek a szülők, amikor gyermekük felvételeért könyörögnek, mindig és mindenütt azt a választ kapják, hogy minden hely be van töltve. Pedig itt nemcsak a gyengeelméjűekben rejlő talán kicsinyke értékek megmentéséről van szó, hanem főleg arról, hogy ezek a gyermekek a családban beszámíthatatlanok voltak miatt és mert legtöbbször ön- és közveszélyesek is, soha magukra nem hagyhatók s ennél fogva állandóan egy-egy normális munkaerőt is lekötnek maguk mellett. Nem lehet tehát ezek beiskolázásának kérdését azzal elintézni, vagy halogatni, hogy előbb az egészségekről kell gondoskodni, mert a *gyengetehetségükről való gondoskodás egyúttal az egészségesekről való gondoskodást is jelenti*. Itt tehát bizonyos áldozatkészséget kell tanúsítani. Ezt halogatni a közérdek szempontjából is káros s ezért lehetővé kell tenni, hogy 6—8 nevelő- és 3—4 foglalkoztató intézet — ha fokozatosan is — felállítható legyen. Ha figyelembe vesszük, hogy *Nyíregyháza, Kőszeg, Hódmezővásárhely, Szentés, Siófok* és más városok jelentékeny áldozatokat is hajlandók hozni, az államtól megkívánt fedezet semmiesetre sem háritana az államháztartásra elviselhetetlen terheket.

Addig is azonban, amíg ezek az intézetek létesülnek, a képezhető gyengeelméjűekre is kimondandó lenne a *fakultatív iskoláztatási kötelezettség*, azzal a fenntartással, hogy amíg a kellő számú férőhely nem biztosítható, az iskoláztatási kötelezettség egyelőre csak azokra vonatkozatható, akiknek beiskolázását a körülmények lehetővé teszik.

Bár nem tartozik értekezésem tárgyának szorosan vett keretébe, mégis fel kell itt említenem, hogy a súlyosabb gyengeelméjűségben szenvedő, nevelés-oktatásban sem részesíthető s csak ápolást igénylő gyengeelméjűekről való gondoskodás nem kevésbé szükséges s nemcsak az ő, hanem az egészségesek érdekében is felette kívánatos, hogy a népjóléti és munkaügyi miniszterium mintegy 8—10 gyógypedagógiai ápolóintézetet létesítsen részükre.

A súlyosabb gyengeelméjűségben szenvedő gyermekek mellett nem szabad megfeledkeznünk az értelmi fogyatékoságnak kisebb mértékével sujtottakról sem, akik ezidőszert a kisegítő-iskolák és u. n. kisebb létszámú osztályok növendékei. Ezeket a hatóságok általában elég számú kisegítőiskola, illetve kisebb létszámú osztály hiányában, rendszerint a normálisok iskoláiba iratják be, ahol tanításuk teljesen eredménytelennek bizonyul. Ezeknél a gyermekeknél ismét különbséget kell tennünk a tényleg gyengeelméjűségben szenvedő és az egészségi okokból, valamint a szociális körülmények folytán értelmi fejlődésükben visszamaradt gyermekek között. Előbbiek érdekében mindinkább előtérbe lép a kíváncsolom, hogy a kisegítő-iskolák gyógypedagógiai iskolákká szerveztessenek át és hogy legalább a nagyobb városokban egy-egy ilyen iskola nyitassék, az utóbbiak számára pedig az elemi iskolák keretében országszerte u. n. kisebb létszámú osztályok állíttassanak fel.

Nem halogathatjuk immár a beszédhibás gyermekekről való gondoskodást sem. Pontos vizsgálatok alapján összeállított statisztikai adatok mutatják, hogy az iskolás gyermekeknek mintegy 3 százaléka szenved súlyosabb beszédhibákban, ami azt jelenti, hogy minden nagyobb városban kellene egy-egy beszédgyógyító tanfolyamot felállítani, ahol a környékbeli beszédhibás gyermekek legtöbbször súlyos következményekkel járó beszédhibáiktól megszabadíthatnának. Egyelőre azonban legalábbis azokban a városokban kellene ilyen állami tanfolyamokat felállítani, amelyekben siketnémákintézete is van; a tanfolyamok vezetésével ez intézetek egy-egy tanára külön tiszteletdíj mellett volna megbízandó.

A beiskolázásnak egyik főfeltétele lévén a szükséges férőhelyekről való gondoskodás és a növendékek eltartásdíjainak a biztosítása, az e célból szükséges összegek beruházások címén, illetve a gyógypedagógiai intézetek dologi kiadásai megfelelő felemelésével volnának rendelkezésre bocsátandók.

Ugyancsak a beiskolázással szorosan összefüggő kérdés a tanárkérdés is, amely azonban attól függetlenül is sürgős rendezést igényel. 1922 óta az összes gyógypedagógiai intézményekben a tanulólétszám 2570-ről 4636-ra emelkedett, ezzel szemben ellenben a tanárok száma a létszámapasztás folytán 236-ról 194-re szállott alá. A helyzet tarthatatlan

voltát legjobban illusztrálja, hogy két intézetben (*Gyulán és Kisujszálláson*) egész osztályok maradtak tanítás nélkül a tanárhány miatt annakdacára, hogy immár 15 gyógypedagógiai tanár van csekély összeg ellenében óradijasként, vagy segélydíj mellett alkalmazva és hogy a kiegészítő-iskolákban 16 olyan tanító is beosztott szolgálattételre, kiknek csak elemi iskolai képesítésük van s illetményeiket is az elemi népiskolai tanítók státusában kapják. A gyógypedagógiai intézetek a fejlődés stádiumában, sőt kezdetén álló intézmények, miértis *a létszámapasztás alól ezeket az intézeteket mindenesetre mentesíteni kellett volna*. Azonban ez nem történt meg s azóta sem engedélyeztetett újabb állások szervezése. Emiatt nincsen utánpótlás, emiatt várnak hiába kinevezésért az óradijas tanárok, emiatt szóródnak szét a tanárképző főiskolán állami ösztöndíjjal végzett ifjú tanárok és ez a körülmény okozza, hogy az intézetekbe felvett növendékek egy része tanítás nélkül maradt.

A helyzet tarthatatlan voltát ezek után nem szükséges még különösebben bizonyítgatnunk és a megfelelő számú újabb állások engedélyezésének szükségességét sem kell erősebben hangoztatnunk.

A tanárkérdésről irván, nem hagyhatom szó nélkül azt a sajnálatos körülményt sem, hogy az óradij és a segélydíj mellett alkalmazott, valójában évdijas tanárok július és augusztus havi illetményeinek a kiutalása *minden évben újból és újból kérdésessé tétetik*, holott ugyanazt a munkát végzik, melyet a kinevezettek és azzal is megrövidülést szenvednek, hogy kevesebb a fizetésük s lakásbért sem kapnak.

Szóvá kell itt tennünk a hitoktatók, az orvosok tiszteletdíjának és általában az óradijaknak szinte megszegyenítő alacsony voltát is. Ez az ügy talán kevésbé látszik fontosnak, valójában azonban a nevelés-oktatás eredményességét, valamint a növendékek egészségügyét mégis lényegesen befolyásolja.

Szakkörökben sok szó hangzik el intézeteink nevelő-hivatásáról is. De kérдем, hogyan tölthetnék be ezek ezt a feladatukat teljesen kielégítően, amikor a növendékek a napnak több mint kétharmad részében hozzá nem értő s minden pedagógiai képzettséget nélkülöző személyzetre vannak bízva? Hiába tanítjuk meg a siketnémát beszélni és hiába műveljük a vak elméjét, hogyha egyben a nemesebb érzések s a jellem nevelésével nem képesítjük őket arra, hogy a tanultakat jóra használják és ha a megfelelő nevelés hiányában ismereteiket éppen a rossznak szolgálatába állítják. *Ha tehát azt óhajtjuk, hogy a siketnéma és a vak növendékek nevelése minden kivánalomnak megfelelően, a felügyeletet is gyógypedagógiai képesítéssel bíró és rendszeren kinevezett nevelőtanárokra kell bízunk.*

Habár ugy a siketnémák, mint a vakok európai oktatásügye már több évszázados multra tekinthet is vissza, senki sem vonja kétségbe, hogy mindkét oktatásügy *ujabban* s külföldi viszonylatokban szinte rohamos fejlődést mutat s hogyha bárki is nem kíséri figyelemmel ezt a nagyszerű haladást, elmarad s ennek az elmaradásnak—lemaradásnak

aztán az ügy s a ránk bizott, szinte egészen a tudásunktól és a lelkiismeretes munkásságunktól függő növendékek vallják kárát. Hogy intézményeink a külföld színvonalán megmaradhassanak, feltétlenül szükséges tehát fenntartanunk a külföldi hasonló intézményekkel az állandó kapcsolatot, melyet csakis a szakferfiak időközönkénti kiküldetésével biztosíthatunk. E célra ennél fogva a gyógypedagógiai intézetek költségvetésében megfelelő összeg volna beállítandó.

Ugyancsak beállítandó lenne megfelelő összeg a tanárok továbbképző tanfolyamainak a rendezésére, mondhatnám a rendszeresítésére is. Nem minden tanár küldhető ki külföldre s nem minden tanárnak van alkalmá, hogy intézeteket látogathasson és ezért éppen az előbb említett okoknál fogva ezekre a tanfolyamokra felette nagy szükség van, mondhatnám nélkülözhetetlenek.

Intézeteink valamennyijének közös célja, hogy a növendékeket az országnak értelmes, hűséges és produktív munkára képes polgáraivá képesítse. Ennél fogva munkájuknak valósággal próbaköve, hogy a kilépő növendékek mennyiben tudnak megfelelni ennek a célnak. Azonban gyámoltjaink fogyatékoságának természetéből folyik, hogy az intézetek nevelő hatása alól minden átmenet nélkül nem dobhatók ki az élet mindennapi forgatagába. És hogyha már az iskolázás ideje alatt annyi sok költséget s fáradságot fordítottunk a fogyatékosok kiképzésére, a végső cél előtt nem hagyhatók magukra. Ezért *intézményesen kell biztosítanunk az intézetekből kilépő ifjak számára az elméleti és gyakorlati továbbképzés lehetőségét,* valamint azoknak kenyérkereső pályán való elhelyezését.

Szükség van tehát olyan szerveknek a felállítására, amelyek a végzett növendékeket nyilvántartják, nekik az iparostanonciskolai oktatáson túl is különböző továbbképző tanfolyamok rendezése által továbbművelésre alkalmat nyújtanak, minden ügyes-bajos dolgaikban segítségre vannak és főleg nekik munkát és munkaalkalmat biztosítanak.

Ilyen intézménynek tekinthető a *Vakokat Gyámoltó Egyesület,* amely — bár nagy nehézségekkel küzdve — a vakoknál ezt a feladatot betölti.

Kisebb aparátussal végezhető ez a munka a siketnémáknál és a gyengeelméjűeknél. De feltétlenül szükség van rá s felállítása semmiesetre sem igényelne nagyobb költséget. Egy-egy lelkes s e célra kirendelt tanár kicsiny szervezettel is végtelenül sokat tehetne e tekintetben.

Ugy vélem, hogy sokáig nem halaszthatjuk az intézetek belső átszervezését sem és mint kívánalmat fel kell említenünk a *siketnémák intézeteinek családi rendszerek szerinti átszervezését* is, noha megoldása ezidőszerint az államháztartás mai helyzetében nem látszik megoldhatónak.

Ime néhány kérdés, mely megoldásra vár; ezek teljesülése kétségtelenül nem tenné még teljesen tökéletessé a hazai intézményeket s bizonyára még újabb és újabb óhajok is fognak feimerülni. Azonban tudatában kell lennünk annak, hogy minden halogatás és elodázás intézményeink színvonalát mindinkább leszállítja. Ezt pedig minden erőnkkel meg kell

akadályoznunk és minden lehető meg kell tennünk, hogy eme kérdések helyesen megoldassanak. Ne lohassza reménységünket, ne csökkentse munkakedvünket a létszámapasztás dermesztő jégverése és ne csüggedjünk a feltornyosuló nehézségek láttán, hanem munkálkodjunk továbbra is meg nem fogyatkozó bizakodással a jónak, a jobbnak elérése érdekében. Ettől függ oktatásügyünk jelene és jövője . . .

Fonomimika a vakok iskoláiban

Irta *Kirschenheuter Ferenc*

A „Magyar Gyógypedagógia“ 1928. évi 1—2. számában a gyógy-pedagógiai tanárképző hallgatóinak szemináriumi gyakorlataiból olvastunk egy szemelvényt *Steffler Dezsőtől* „Betűismertetés a vak gyermekeknél“ címen.

Hogy hogyan, mily módon kell vakokat tanítani, arról vajmi ritkán olvasunk valamit magyar nyelven. Évek múlnak el, míg ilyen tárgyú írás szemünk elé kerül s így aztán nagy érdeklődéssel olvassuk. Különösen, ha olyan részletkérdésről szól az írás, amilyen a betűtanítás, amelynek a módszeréről magyarul talán még sohasem írtak. Nézzük hát mit ír *Steffler* kartársunk.

A szemináriumi gyakorlatok vezetőtanára, *Schreiner Ferenc* a föl-
adat célkitűzésében azt mondja, hogy a braille-ábécé betűformái rendkívüli egyszerűségük miatt nem kapcsolódhattak eddig a gyermek cselekvő tevékenységébe, „keresendő hát a mód, mellyel a betűk tanítása az érdeklődés, a figyelem, de főképen a derűs munka középpontjába helyezhető a növendék munkakészségének igénybevételével.“ Így a tanári útásítás. A tanítvány, *Steffler Dezső* aztán pompás megértéssel arra törekszik, hogy erős kapcsolatot hozzon létre a hangok és a betűképek között. Erről szól az írás.

Olvasván, régi emlékek támadnak föl bennem. Mintha valamikor én is foglalkoztam volna ilyesmivel. Azonnal neki is állok a levelesládának és csakugyan napvilágra kerül egy zöld vászonkötésű, már-már sárguló papirosú könyv. Kézírás. Címe: „A fonomimika a vakok iskoláiban.“ Alatta meg: „A Vakok Budapesti Kir. Orsz. Intézete tanári testületének 1903. március 26-án tartott módszertani tanácskozásán fölolvastott értekezés.“

Kezdem olvasni a bevezetését: „Sokszor hallottuk már a szót, fonomimika, de nem tudom, gondolt-e már valaki arra, hogy még itt is, ily formában találkozhatunk vele.“ Hát bizony furcsa gondolat is volt az akkor: fonomimikával vakot olvasni tanítani. Pedig én — olvasom lentebb — „nemcsak hogy mindvégig arra a pozitív álláspontra helyezkedtem, hogy a módszer nálunk is sikerrel alkalmazható, hanem erre-

nézve még részletes tervet is dolgoztam ki.“ De mindjárt következik a mondat, mely előre rávilágít huszonhat év előtti minden akarásomra: „Egész értekezésem alapja az izomműveletek és az emlékek visszaidézése közti összefüggés, minden oldalú apró tapasztalataimmal körülrakva.“ Ez tehát a dolgok veleje. Ez kísértett emlékezésemben, mikor a fön-
tebb idézett tanári útasítást olvastam. Ez, mert a kettő, az én régi törekvésem és ez a tanári útasítás, úgy érzem, két egymáshoz közel haladó gondolatmenetből származik. Megerősít ebben *Stefflernek*, a tanítványnak az a szándéka, hogy a betűt plasztilinből meg akarja mintáz-
tatni. Az a körülmény, hogy *Steffler* braillebetűket akar tanítani, én meg latinbetűket tanítottam, a lényegen mit sem változtat.

Vajon miért támadt föl bennem ez a visszaemlékezés oly élénken ható erővel? Ezt talán leginkább magyarázza az a régi, az értekezésem idejében élő, az idők folyamán eltemetődött, de a lelkem mélyén úgylátszik, még mindig lappangott meggyőződése, mely a bevezetés utolsó soraiban jóslatként ilyen értelemben fejeződik ki: „Ha nem is annyit és nem is így, ahogy én itt megírtam, de valamennyit és valami-
képen mi is át fogunk venni e módszerből.“

Igen, így gondoltam akkor. De csalódtam. Én ugyan eszerint, a vakok oktatásának megfelelően átformált módszer szerint tanítottam 1905-06-ban, meg azután is a vakok kir. intézete egyik előkészítőosztályában az írás-olvasást, de kartársaim akkor nem érezték szükségét az az új módszernek. Azt mondták, a régi szerint is megtanulnak a vakok olvasni. Hogy azóta volt-e nálunk valakire hatással a fonominika s ha igen, mennyit, mit értékesített belőle, nem tudom. Az új mód leírása úgy, ahogy én alkalmaztam, a láda fenekére került és talán ott is felejtődik, ha *Steffler* kartársam cikkének olvasása föl nem támasztja bennem azt a régi meggyőződésemet, hogy „valami és valamiképen“ mégis csak megmarad belőle.

Abban a föltevésben, hogy hátha valaki még hasznát veszi, a zöld kötésű kéziratot a vakok királyi intézete tanári könyvtárának ajánlom, tartalmát meg kivonatossan itt ismertetem.

I. Vezérlő gondolatok

Mit csinálnak *Grosselin* követői, a fonomimikusok? Mesélve játszanak és játszva mesélnek. Meséjük hangos, játékok mozgalmas színházat csinálnak az iskolából, hol semmi sem igazi, minden csak játék, hol csupa vígjáték kerül színre, mert a vége mindegyiknek komoly.

Tömörítsük eljárásukat. A mese hallható részéből lesz a hang a láthatóból a hang mozdulatjele. Amily szoros összefüggésben van a meseszöveg a mozgással, oly szoros összefüggésben lesz a hang a mozdulatjellel. Jel és hang tehát egy anyaméhből születnek, lehetetlen, hogy ne származzék közöttük belső összefüggés. Származik is. Amint

a mese folyamán egy és ugyanazon okból egymásmellett keletkeznek, ép-úgy egyiknek a gyakorlása fölidézi majd a másikat, a testvérét.

Hogy a külső világ és az ember lelki működése között, hogy testünk és lelkünk mozgásai között mily szoros a kapcsolat, mindenki tapasztalhatja önmagán. Még akkor is, ha nincs köztük ilyen előbb említett belső rokonság. Az utcán sétálva egy régi nóta ötlík föl emlékezetemben. El is dúdolom. Másnap hiába próbálom, nem emlékszem rája. Délután megint a tegnapi úton sétálok. Ugyanazon a helyen önkéntelenül megint fülemben cseng a dallam. — Más: Gyakori tapasztalatom, hogy bizonyos mozdulatokra mindig egy és ugyanazon gondolataim támadnak, ugyanazok az emlékeim ébrednek.

A figyelem meg az emlékezés egyidejű működésükben egymást akadályozzák. Igen, mert a lélek úgy a figyelésre, mint az emlékezésre egy és ugyanazon erőit használja. Mily helytelen tehát a gyermeket faggatni. Mert bizonyos, hogy faggatásunkkal figyelmét lekötjük, ha egyébre nem, magára a faggatásunkra s így emlékezésének munkáját hátráltatjuk. Ezért kapunk faggatott növendéktől oly ritkán helyes feleletet. De kétszeres hiba a faggatás az olyan kérdésből folyóan, mely még érzékeléssel is kapcsolatos. Bizony alig gondoljuk meg, hogy mit kívánunk a gyermektől, mikor ő a betű alakját tapogatja, mi meg a betű nevét sűrgetjük.

A figyelmet és az emlékezést tehát, hogy munkájukat megkönnyítsük, nem egyidejűleg, hanem egymás után kell működtetnünk. Minthogy pedig a lélek semmit sem fog föl elszigetelten, viszonytalanul, minden jelenséget csak más jelenséggel kapcsolatban vesz észre, minden ismeret egy más ismerethez fűződik, úgyhogy a kettő között a lélek mindig az összefüggést keresi, ezért az oktatás ama kérdéseit, melyekben a figyelemé meg az emlékezése a döntő szerep, csak úgy oldhatjuk meg helyesen, ha a tanítást a képzettársításra alapítjuk.

Hova vezetnek ezek a gondolatfűzések? Ha, mint az elmondottakban rámutattunk, nemcsak a mozgás szemlélése, hanem a végzése is emlékeket idéz föl, továbbá, ha a figyelem és az emlékezés helyes működtetésének a képzettársításra alapított tanítás a megoldása, akkor hivatlanul is jelentkezik bennünk a gondolat, hogy: fonomimikai gyakorlatok vak gyermekekkel is végezethetők és minthogy végeztethetők, ennek a módszernek az előnyei a vak gyermekek javára is kiaknázandók.

II. A látók iskoláiban alkalmazott fonomimikai gyakorlatok

Ez a fejezet röviden ismerteti *Tomcsányiné Cukrász Róza*, a fonomimika első hazai művelője „Phonomimikai előgyakorlatok az olvasás és írás tanításához“ című alapvető munkájának lényegét, úgy mint az a módszer elterjedésével közismertté vált.

Csupán egy megállapítást tartok érdekesnek megemlíteni ebből a fejezetből. Ábécés könyvében ugyanis *Cukrász Róza* a betűk egymásutánját nem a hasonlóságra, mint eladdig általában tették, hanem az ellentétekre alapította, mert — mint igen helyesen mondja, — minél szembetűnőbb a különbség, annál könnyebb a megkülönböztetés. Vajon nem a *Ranschburg*-féle homogén gátlás elvének a gyakorlati alkalmazása ez abban az időben, amikor az elv, meg az elnevezése még nem volt tudományosan megfogalmazva? [*Ranschburg Pálnak* homogén gátlás néven ismert lélektani törvénye: „Egymást érintő lelki tartalmak és folyamatok (érzetek, képzetek, törekvések) annál kevésbé zavarják egymást önállóságukban, minél heterogénebbek és annál inkább, minél homogénebbek“].

III. A fonomimikai módszer a vakok iskoláiban

1. Szükséges-e a módszer a vakok oktatásában?

A vak gyermekek a látókhöz viszonyítva később, a nyolcadik év betöltése után tanulnak olvasni, ami a cél elérése szempontjából előnyt jelent. Intézeteik internátusok, hol ráúttatnak a rendszeres gyakorlásra s egymás gyakoroltatására. Vak gyermeknél, ki — sajnos — nagyon keveset játszik, szerepe van az unalomból való gyakorlásnak is. Hogy mily nagyarányu a gyakorlás az intézetekben, igazolja az, hogy akár-hány gyerek könyv nélkül tanulja meg az ábécés-könyvnek még kezdő, összefüggéstelen szövegű anyagát is. Mégis a vakok királyi intézetében az 1902-03. évet megelőző négy évben az előkészítő és az I. osztályokban a bukott tanulóknak 53 %-a az írás-olvasásból is megbukott. Csak a számtanból bukott még egy %-kal több. Az írás-olvasás tehát a vakok iskoláiban is a legnehezebb tárgyak egyike.

De milyen lenne a helyzet akkor, ha a vak gyermekek is, mint kellene, hat éves korukban kezdenének olvasni tanulni és ha nem volnának bennlakók, kikenél az iskolán kívüli gyakoroltatás fegyelmezési eszköz? Bizonyára kedvezőtlenebb. Erre kell következtetnünk, ha *Griesbach* és *Kunz* vizsgálati eredményeire gondolunk, melyek szerint a vak gyermek hallása, tapintása és szaglása egyaránt fejletlenebb az érzékűnél. Egy fontos érzékszerv hiányából és a többinek fejletlenebb mivoltából nem csak szegényebb lelki tartalomra, de eredményességében lefokozott lelki fölfogó munkásságra is kell következtetnünk.

Ha hát nem is égetően szükséges, de mindenesetre megokolt egy új tanítási eljárással való kísérletezés. Megokolt különösen akkor, ha azzal az akarattal indulunk el, hogy a folytonos ismétlésen és gépies gyakorlásra alapuló hangoztató módszer helyett természetesebb úton-módon, a gyermeki lélek fejlődésének megfelelően, kellemesebb és kevésbé fárasztó munka árán érjünk célhoz azzal a gyöngye növendékanyaggal is, mellyel eddig csak nagynehezen boldogultunk.

2. Hogyan alakul a módszer a vak gyermek egyéniségéhez?

A fonomimikai eljárás érzékű gyermekekhez szabódott s ha a vakok tanításában is alkalmazni akarjuk, a vak gyermekeket megfelelően elő kell készíteni.

Miután a hangokat és a betűket tárgyakhoz fűződő mesékből fejlesztjük, természetes, hogy a tárgyakat érzékeltetnünk kell. Minden új lecke tehát egy kis mesével kapcsolatos érzékeltetőoktatással kezdődik. Mit érzékeltessünk és milyen meséből fejlesszük a hangot s a jelét?

Az érzékűek oktatóinak ez nem okoz gondot. Főcéljuk, hogy a hangot kifejtsék. De hogy a beszélgetés, a mese tárgya, vagy a kifejtett hang mozdulatjele a betűhöz hasonlítson, arra ők, holott ez sokkal könnyebb volna nekik, mint nekünk, ritkán fordítanak gondot. Sőt *Tomcsányiné* azt mondja, hogy „minél kevesebb a két tárgy (mesetárgy, avagy mozdulatjel és betű) között a hasonlat, annál inkább tetszik, mert a gyermek képzelőerejét annál nagyobb mértékben foglalkoztatja“. Hát először is mi a vak gyermekeink között nem vagyunk oly kellemes helyzetben, nekünk, kiknek vak gyermekeink gyér anyagú képzetvilágában kell mozognunk, nem állanak oly bőven rendelkezésünkre hasonlatok, hogy vállogathassunk. Másodszor meg bizony nálunk fontos, hogy a hasonlóság minél tökéletesebb legyen.*

Mit szólna a mi vak gyermekünk ahhoz, ha a V betűt a gőzös kéményével hasonlítani őssze, mint azt a látók teszik? A mi gyermekünk lelkéből azok az elemek, melyeknek alapján a gőzös kéménye és a V betű közötti hasonlóságot felfedezhetné, hiányzanak. Az érzékű határvonalakat néz s így a V betű alakjában a kéménynek (a régi módi gőzös kéményének) a távolból nézett legjellegzetesebb alapvonalait, a lefelé keskenyedő kémény rajzát látja. A vak, ha a gőzös kicsinyített kéményét, meg a V betűt tapogatja, azokat összehasonlítja, a kéményben először is egy valamit érez, a V tapintásakor meg kettőt, a V két szára legalább öbenne a kettő benyomását kelti. A kémény egy cső, a V meg két, vagy egy ketté törött, de még összefüggő tömör pálcika. Általában a tapintási észleleteken nevelődött lélek a térbeli alakok lényegét nem azokban a jelekben, vonásokban keresi és ismeri meg, amelyekben azokat a fény- és színekben nevelődött lélek látja. Talán a legutolsó lesz a vas kéményen a palástnak lefelé, fölfordított csonkakúpalakúvá való szűkülése, amit a vak megfigyel s akkor is ebből két vonalat, a V szárait levezetni, elvonni, az iskolázás első hónapjaiban és azután is még jó sokáig nem lesz képes. Nem, mert hiányzik lelkéből az a képzetkincs, melyen képzelete átszűrődve a társítások révén ily munkára képes volna. Más, a vak gyermek lelki tartalmához mért hasonlatot kell tehát a V betűhöz keresnünk. Ilyen például a már említett ketté törött pálcá.

*Ma már az érzékűek ábécés könyvei is a minél tökéletesebb hasonlóságra törekszenek. Szerző.

Mesénk legyen rövid, megkapó. Hangzó, játékban alkalmazható mese- és hasonlattárgyak vonzóbbak. Csak olyan tárgyat válasszunk, melyből kifolyóan a mozdulatjel egy kézzel könnyen végezhető, mert a másik kéz a betű tapintásához kell. Meglepő eredményt hoz az olyan tárgy, mely az iskolapad asztalra fektetve érzékelhető s ily helyzetben a betűhöz hasonlít. Például az O tárgyalásánál a láncszem.

Mozdulatjeleink hasonlítsanak a betűkhöz. Csak ha ilyen s emellett könnyű, játszai jelet nem sikerül alakítanunk, csak akkor válasszunk mást, a hanggal minél közelebbi viszonyban lévőt. Mesetárgy, hang, mozdulatjel és betűalak: minél szorosabb ezek között az összefüggés, annál könnyebb a munkánk.

Hogy a mesetárgyat, mozdulatjelet kapcsolatba hozzassuk a betű alakjával, egy eddig szokatlan elemet hozunk az olvasás tanításába: a mintázást. Például az Á hangot a kacsza hápogásra eltátott szájából hozza a mesém. Mozdulatjelül pedig a szétfeszített mutató- és középsőujjat, mint Á formát adom hozzá. Ezt a jelet, vagy akár a kacsza kitárt csőrét közvetlenül összefüggésbe hozni a betű alakjával, az Á-val, vagy viszont, gyermekeink a kezdőfokon, különösen a korlátozottabb tehetségűek, nem képesek. Hiányoznak ehhez bennük nemcsak a látási fogalmak, hanem a lélek átalakító (összetevő, szétbontó, elvonó, egyszerűsítő) képessége is. Minthogy pedig a betű alakjának kell majd földéznie a mozdulatjelet, a mesetárgyat s ezeknek eszmetársítás útján a hangot, ami, ha meg nem történik, a fonomimikai módszernek kevés hasznát vesszük: az ür kitöltésére, a kapcsolat létrehozására alkalmazzuk a mintázást. Hogyan?

A gyermek lelkét a mese, a tárgy érdekessége magával ragadja, fontolgtatás nélkül alakítja a kezében lévő plasztilint úgy, ahogyan mondjuk, vezényeljük és csak akkor, mikor már kész az egyszerű munka, az egyik végükön összeragasztott két pálcika (Á), akkor mondjuk meg, mit mintázt, hogy kész a kacsza szája. Ezt a minden oldalról körültapogatható, fogható készítményét most egyeztetni a gyermek az imént érzékelt valódival, a kitömött kacsza csőrével, melyhez csakugyan hasonlít. Egyszerre világos lesz előtte, hogy ő, mikor a kacsza csőrét fogta, nemcsak a csontos káváját tapogatta, hanem egyszersmind alakot, utánozható alakot is érzékelt; ráeszmél arra, hogy ennél az alaknál mi a lényeges, mi a mellékes és hogy ez az alak több-kevesebb különbséggel más anyagban, így plasztiliban is létezhet, más célt is szolgálhat.

De a híd igazán csak akkor éri el a túlsó partot, amikor a plasztilinnal csinált kacsacsőrt lenyomjuk, lelapítjuk, leragasztjuk a padra. Alakja még mindig a régi, csak más helyzetbe került, már nem tapogatható körül minden oldalról, már el sem mozdítható, már össze sem csukható, de azért még mindig kacsaszáj. Kacsaszáj, mely így szól: Á. De nyomban betű lesz belőle, melynek neve: Á. Ez az egész folyamat néhány perc alatt ott a gyermek kezében, benn a lelkében ment végbe,

lényegében nem csak helyettesítette a látási képzeteket, hanem egyben a gyakorlatban lebonyolította a fogalomszerzés meg a képzet- és eszmétársításhoz szükséges egyéb lelki működéseket is: az alak lényegének megismerését, a szétbontó, elvonó, egyszerűsítő, összetevő, utánzó munkát.

A mintázásnak egyébként is sokoldalú képzőerejét ismerjük. Valóban kár lenne itt is föl nem használnunk, mikor oly pompás eszköz arra, hogy a gyermek lényegében helyesen és maradandóan fogja föl az érzékelteteket.

A *Tomcsányiné*hez viszonyítva lényegesen változik a mi módszerünk szerkezete is. Ő előbb megismerteti az összes hangokat, azután megtanítja a hangok összevonását szótagokká, szavakká, és csak azután ismerteti a betűket. Ő a látóknál megtehetette. De mi őt nem követhetjük ebben sem. Valamint közelebbi rokonságot kellett létesítenünk a mesetárgy, illetve a mozdulatjel és a betű között, hogy növendékeink kisebb ívezetű képzeletének, meg tapintóérzékének munkáját megkönnyítsük, azonkép időben is közelebb kell hoznunk egymáshoz a hangot meg a betűt, mert ezzel inkább biztosíthatjuk összeolvadásukat annyira, hogy az emlékezetben egymást midig földézzék. Okoljuk ezt meg behatóbban.

A vak gyermek lelke a külső világra vonatkozó fogalomszerzésben összetevően működővén, figyelme, ha csak nem nagyon kicsiny az érzékelt tárgy, ebben a korban még inkább irányul a tárgy részleteire, mint az egészre. Hogy szélsőséges esetekre hivatkozzam itt, a kitömött állatokat például különösen az alsóbb osztályokban nagyon gyakran nem az általános alakjukról, jellemző tulajdonságaikról ismeri meg egyik-másik vak gyerek, hanem az egyes példányokon megfigyelt teljesen lényegtelen jegyekről, sőt rendellenességekről. Például egy kimeresztett szemről, az egyik lábon kopott szőrözetről, levágott tollak csonkjairól, stb. A vak gyermek emlékezetében tehát a tárgy részletei maradnak meg inkább, mint általános alakja, mely utóbbinak emléke, még akkor is, ha a mintázás közvetítésével érzékeltettük és fölfogattuk, hovatovább elmosódik. Elmosódik, mert a vakok alakemlékezése általában gyöngé, gyöngébb, mint az épérzékű gyermekeké. Minthogy pedig a mi eljárásunkban rendszerint a tárgy, vagy a tárgy rész alakjára, mint egészre van szükségünk, nem pedig a lényegtelen részletekre, azért nekünk a hangkifejtésnél a tárgyhoz és a mozdulatjelhez azonnal hozzá kell kapcsolnunk a hang képének, a betűnek megismertetését is, hogy így a kettő közötti kapcsolatok szorosabbá váljanak s az egyidejűséggel is erősödjenek.

Tomcsányiné a betűket az ismertetőjeleik emléztetése révén ismerteti. Ezt nálunk a mesetárgy, illetve a mozdulatjel és a betűalak közötti hasonlatosság és kapcsolat fölöslegessé teszi. Mi a betűt egyszerűen csak érzékeltetjük, kérdésekkel összehasonlíttatjuk azzal, amiből származtattuk, végeztetjük a mozdulatjelét és a mese révén kifejtett hangot hangoztatva, megnevezzük.

Lám, mily nagy a különbség az itt tárgyalt fonomimikai és a vakok iskoláiban most alkalmazott betűtanítási mód között. Most rá-

tesszük a gyermek kezét a betűre és hangoztatjuk. S ezt addig tesszük, míg a két benyomás, a betű alakja meg a hang minden lélektani kapcsolás nélkül a növendék lelkében össze nem forr. Míg a fonomimika közvetlenül szerzett képzetek alapján, eszmetársítás révén juttatja a gyermeket a betű nevéhez, a hanghoz, sőt a betű alakjához is.

Meg kell még emlékezni azokról a hatásokról, mint melléktermékekről, melyek a fonomimika alkalmazásával ott mutatkoznak, ahol az ilymódon végzett írás-olvasás más tárgyak anyagába kapcsolódik.

11-12 éves vak növendékek tornaóráján meg kellett állapítanom, hogy közülük akárhány még ütni sem tud. Jobbra-balra hadonáz a kezével, de nem tud fölülről lefelé sújtani, lendületről meg sejtelve sincs. Számptalan ilyen mindennapi, természetes, meg őszmodulat van, mely gyermekeink előtt ismeretlen. Ilyenek elsősorban a támadó, védő, kedveskedő és az illemmel kapcsolatos mozdulatok egész sora. Pedig ezek alaki értéküknél fogva a nevelésben fontos idomító hatásúak. Bizonyos, hogy a mozdulatoknak a fejlesztése nem az írás-olvasási órák föladata, de a testi nevelésre nézve ezek az órák mozdulatanyagukkal alkalomszerűségeket jelentenek, melyeknek a kiaknázásával az általános nevelési célt hathatósan szolgáljuk.

A fonomimikai eljárás belenyúlik a gyermekek játékaiba is. Csinos fogócskajátékot csinálhatunk például az **Á** hang tárgyalásából folyóan a kacsákat üldöző róka meséjéből. Belenyúlik a fonomimika a mintázásba, az érzékeltetőoktatásba, az ének és a szórakoztató játékok tanításába is és kapcsolatokat létesítve a tanítás tárgyai között, mindez irányokban alak, és tárgyismereteket nyújt, kézügyességet fejleszt, lendületet ad a képzeteknek és gazdagítja a gyermeki kedélyt.

3. Módszeres eljárás

a). Előkészítés

Az előkészítés célja, hogy a gyermek megismerkedjék azokkal a mozgási, kézügyességi elemekkel, melyekre a későbbiek folyamán szüksége lesz, nehogy annakidején az ily részletek érzékeltetése a tanítás élénkségén rontson, gyors menetét hátráltassa. Kiténő anyag lesz ez az iskolai élet első heteinek szoktatásában.

Csak példakép említek itt meg néhány általános előkészítő gyakorlatot.

Érzékeltetőoktatási órákon: az ujjak ismertetése neveik szerint, ökölbesorítás, a tenyér föl- és lefelé való fordítása, ökölből az ujjak kiegyenesítése amennyire lehet egyenkint, az ujjak szétterpesztése, kar, kéz és ujjak vízszintes és függőleges tartása, stb. Tornajátékórákon: fordulatok, fejvetések, tapsolás, ütés, lökés, rázás, símogatás, stb. Mintázási órákon: golyócskák készítése, pálcikák hengerlése, földarabolása, meggörbítése, lefektetése, különböző irányokban való leragasztása, stb.

Az előkészítő gyakorlatok megállapításában az alkalmazandó hasonlatanyagunk, meséink, az azokhoz szükséges mozdulatformák az irányadók. A gyakorlatok végeztetésében törekedjünk mihamar vezényszavak utáni osztálytanításra.

A fonomimikai eljárás megkezdésével nem várunk az előkészítés befejeztéig. A később szükséges előgyakorlatokat később végeztetjük hol kézügyességi, hol érzékeltetőoktatási órákon, hol alkalmoszerűen máskor. Például tornajátékórán hintáztatom a gyerekeket. Lihegésük-ből egy közelebbi írás-olvasási órán H les.

b). Hangoztatás és betűtanítás

Az első óra :

(**Á**) Bevezető beszélgetés a gyermekjátékokról, futásról. Futtatás egyenként. (A gyerekek a szoba sarkából hívásomra az ölembe futnak). Közben jól és rosszul futó állatokról beszélgetve fölötlik egy mese. Veleje az, hogy a róka üldözi a kacsákat, ezek meg **Á-Á-Á**-t kiabálnak, futva a vízbe menekülnek s még ott is tovább hápogják, hogy **Á-Á-Á**. A mese folyamán előkerül a kitömött kacsza. Érzékeltetem s különösen tátott csőrére hívom föl a figyelmet. Erre többször útalok s ilyenkor mindig hangoztatom az **Á**-t.

Álljatok föl! A bal kezét ökölbe! A mutató- és középsőujjat nyújtátok ki! Nyissátok, terpesszétek szét ezt a két ujjat! Tapogassátok meg jobb kezetekkel a kinyújtott két ujjat! (Kérdésekkel rávezetem a gyerekeket az ujjak és a kacsza szája közötti hasonlatosságra). Ilyen a kacsza csőre, mikor hogyan kiabál? (**Á**). Ha ezután kérdezem, hogy hogyan kiabál a kacsza, mikor a róka kergeti, akkor a balkezekkel mindig így tesztek és mindig azt kiabáljátok amit a kacsza: **Á**! (Azonnal többször meg is próbáljuk).

Az **Á** jelét, a két széterpesztett ujjat a saját maguk és egymás kezén megtapogattatom s azután: Próbáljuk meg gyerekek, meg tudnók-e csinálni a kacsza száját plasztilinból. Csináljon mindenki egy pálcát. Törjük el a közepén. Ragasszuk össze a két pálcikát az egyik végükön. Ime, kész. Ilyen a kacsza nyitott csőre, mikor hogyan kiabál? (**Á**). Nagyjában összehasonlíttatom a mintázatot a kitömött kacsza csőrével, azután lefektettem s hogy odaragadjon, lenyomatom a padra. Majd a jellel, a széterpesztett ujjakkal is összehasonlíttatom s így az alakot öntudatosá teszem. Közben többször hangoztatom és hangoztattatom az **Á**-t.

No lám, lerajzoltuk a kacsza csőrét. Miből csináltuk? Megvan ám ez nekünk vasból is! Minden gyereknek adok egy fémlemezket, rajta domború **Á**-betűvel. Fektesseék le a padra és tapogassátok a domború rajzát. Mihez hasonlít ez a rajz? (A kacsza csőréhez). Mikor hogyan szól? (A hanggal együtt követelem természetesen a mozdulatjelet is). Most a fémbetűt olvasható helyzetbe fektettem s így folytatom: Gye-

rekek, ha ilyen rajzot, (minden magyarázat nélkül :) betűt tapogatunk valahol, milyen hang jut eszünkbe? Hogy hívják ezt a betűt? Az Λ betűt aztán betűtáblán és olvasólapon megkerestetem.

Összefoglaló kérdések: Hogyan kiabál a kacsza, mikor kergetik? (A gyerek Λ -t hangoztat s jelét formálja az ujjával). Mit utánozol most az ujjaiddal? (A kacsza csőrét). Hogy hívják azt a betűt, mely olyan, mint a kacsza csőre? (Λ).

Adok minden gyereknek az üres írókészülékébe egy Λ -betűt, megmutatom, hogy hogyan, hova helyezték el s ezzel vége az első órának.

Valamely következő óra:

I (olvasd: i). Az eddig tanultakat ismételtető kérdések után bevezető beszélgetés a játékszerekről, a Kisjézus ajándékairól, míg a hintalóhoz jutunk, melyen aztán meg is hintáztatjuk a gyerekeket. Mese a csengős csikóról, mely eltévedt az erdőben, de amelyet a csengő szava után megtalált a gazdája. Most a csengő szavát utánoztatjuk az I hangnak gyors egymásutánban való rövid, pattogó ismételtetésével (I-I-I-I) majd a csengőt érzékeltetjük különös figyelemmel a benne csüngő lélekre. Gyerekek, mi az, ami a csengőben lóg, ami a falához ütődik, ami megszólaltatja a csengőt? (A lelke). Milyen is az, mihez is hasonlít? (s választ már nem várva:) próbáljuk utánozni az ujjunkkal! Függőlegesen lefelé tartatjuk valamennyivel a bal ökölből kinyúló mutatóujjat és azt könnyedén ide-oda mozgattatjuk, jelezvén a lélek kilengéseit. Ez az I mozdulatjele, melyet végezgetve, kérdem: Ha a lélek így mozog, hogy szól a csengő? (I-I-I-I). A mozdulatjelet a növendékek egymás kezén is érzékelik, miközben hangoztatják az I-t.

A hang és mozdulatjel ily módon való létrehozása után ugyanazon módon, mint a kacsza csőrét, legegyszerűbb alakjában (egy pálcika, esetleg a végéhez egy golyócskát ragasztva) megmintáztatjuk a csengetyű lelkét, összehasonlíttatjuk a valódival és mozdulatjelével, majd leragasztjuk a padra. A mintázatból a fémbetűk fölhasználásával ép úgy meggyünk át a betűre, az I-re, mint az Λ -betűnél tettük. Rövid és hosszú hangokról itt persze még nincs szó. Összefoglaló kérdésekkel végződik az óra.

Igy járunk el minden hang és betű ismertetésénél. A B, K, M, N, R betűk mintázása nehéz, hosszadalmas. Ezeknél a mintáztatást mellőzhetjük. Ily esetekben magunk mintázzuk meg a betűalakot, a magunk mintázatát érzékeltetjük s utána az alaplemez nélküli gumi, vagy fémbetűket adjuk a gyerekek kezébe. De ezt a pótló eljárást, amikor csak lehet, kerüljük el, mert korántsem oly tökéletes, mint a mintáztatás.

A mozdulatjelek jelzését végeztessük különböző irányokban és távolságokban a válltól, úgyhogy oly jeleknél is származzék karmunka, amelyeknél egyébként csak a kéznek van szerepe. Pl. az Λ -t jeleltessük előrenyújtott karral, emlékeztetve a kacsza előre nyújtott nyakára, az U-t a váll fölé emelt kézzel, emlékeztetvén a tehén fölfelé álló szarvára, stb. Itt nem ezek az emlékeztetések a fontosak, hanem a kar-

lendületek, melyekre majd a hangok összekapcsolásakor lesz szükségünk, mint a kapcsolást, az összeolvasztást előmozdító lendítő erőre.

Im bemutattam lényegében a tanítás módját. Aki tud alkalmasabb, érzékeltető mesét, hasonlatot, mozdulatjelet, mindenesetre azt fogja használni.

Csak mint lehetőségekre mutatok rá még a következő vázlatokra :

(É) Mutatok a gyerekeknek egy hevenyében vesszőcskéből össze-szegezett kis tyúklétrát, olyat, melynek fokai az egyik oldalon az oldal-fát nélkülözve szabadon állanak. Miután kérdések útján már kifejtettük hogy ilyen létrán ugrálnak a pajta padlására a tyúkok, a kitémött tyúk is, a létrácska is kézről-kézre jár a padokon a gyerekek között és eközben kérdést kérdés követ a tyúkanyóról, a kis csibékről, a kakasról s valamennyinek a hangját is utánoztatjuk.

Mikor már végignézték a létrát a gyerekek, azzal a megokolással, hogy többen nézhessék egyszerre, három fokonkint földarabolom a létrát s minden két-három gyereknek adok belőle egy-egy részt. Míg nézik, egy rövidke mesét mondok a nagyot akaró, fiatal kis kakasról. Fölugrott a létrára, hogy nagyot kukorékoljon, kinyújtotta az úrfi a nyakát hosszúra, nagyot akart szólni, de a szűk torkából csak ennyi fért ki: É-É-É! Mozdulatjele: a bal ökölből kinyújtott három középső ujj, mely vízszintesen tartva a létra fokait jelzi. Mintázott alakját a padra fektetett négy plasztilinpálcikából róják össze a gyerekek vezényszóra. Tornajátékokórakon a tornalétrán utánozhatják a gyerekek a kis kakast hangoztatás és jelelés kíséretében.

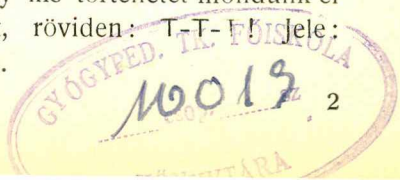
(U) Az U származtatásakor a tehén szarváról meg a hangjáról (U-U-U) beszélünk. Mozdulatjele: a tehén szarvait utánozó fölnyújtott bal mutató- és hüvelykujj. Mintázata ugyancsak a tehén szarvait utánozó, a két végén fölfelé görbített pálcika.

(O) Egy rossz ember lopott. Megláncolták. Így sóhajtott: O-O-O! miertis cselekedtem rosszat! Jele egy láncszem utánzása a bal mutató- és hüvelykujj végeinek összeillesztése által. Mintázata ugyancsak egy láncszem karika formájában.

(Ü) Az Ü-t a bika hangjával hasonlítjuk össze. A bika vad, döf. Hogy föl ne nyársalhasson senkit, szarvaira rézgolyókat erősítenek. Mozdulatjele olyan, mint az U-é, de előre kell döfni a kinyújtott ujjakkal. Mintázata is úgy készül, mint az U-é, de emlékezve a szarvak rézgolyóira, golyócskákat, pontokat illesztünk az U-ra (Ü).

(A) A Mikulást várják a gyerekek. Zörgést hallanak, valamennyi az ajtó felé fordítja a fejét, a füléhez kap, hallgatózik s azt mondja: A-A-A! Jele ugyanaz, mint az A-é, de az ujjakat a fülkagylóhoz közelítve (hallgatóság). A betű lényegében azonos lévén az A-val, a mintázás elmarad, csak az öntött és nyomott betűformákat érzékeltetjük.

(T) A kalapács érzékeltetése közben egy kis történetet mondunk el a kovácsról, aki így kalapál: tik-tak, tik-tak, röviden: T-T-T. Jele: ütés a padra bal kézzel. Mintázata: kalapács.

(Z) Annyira-amennyire Z-alakúra nyesett galyacskákat mutatunk a gyerekeknek, akik kezükkel legyeznek arcukat s utánozzák a galyak zizegését a szélben: Z-Z-Z. Mozdulatjele: legyezés balkézrel. Mintázata: egy Z-alakú galyacska.

(J) Jancsi kikapott a sétapálcával s így sír: Jaj-jaj-jaj . . . J-J-J! Jele a kinyújtott bal kar begörbített kézzel és ujjakkal, hasonlóan a sétapálcához, illetve a J-hez. Mintázata: sétapálca.

(H) Egyszerű kis fabintát érzékeltetünk. Bandi egyre lendítette, hajtotta: ha-hó! ha-hó! Végre annyira elfáradt, hogy csak így tett már: H-H-H! Jele: a lefelé lógó bal kar hintázó mozzgatása, mintázata: a hinta ülőkészüléke, hasonlóan a H-hoz.

(F) Egy kis kaszát érzékeltetek és utánoztatom a kaszálás suhogását: F-F-F! Jele: bal kézzel a kaszálás utánzása a padon. Mintázata: egy kasza.

(M) Egy lehetően rövid fülű kis kutyát, kitömöttet, vagy gumiból való játékkutyát érzékeltetek. Ki vezetett már madzagon kiskutyát? Hogy fogtad a madzagot? Mutasd a kezedd, hogyan szorítottad a madzagot? Madzagot adok többnek a kezébe s húzom. A szomszédék Pistája is így vezeti a kutyácskáját, aztán, ha egy nagyobb kutyával találkoznak, így tesz a kis füles: M-M-M! Húzza ám ilyenkor Bandi a madzagot! Mozdulatjele: az ökölbe szorított húzó bal kéz. A mintázást, minthogy az alak bonyolult, mellőzhetjük. Az alaplemez nélkül való M betű két csúcsát hasonlítjuk össze a kutya két kis fülével.

*

Tanításunk mozgató eleme legyen a vidámság, a tanulók részéről mozgalmos élénkség. Lehet, hogy leckéink időben hosszabbakra nyúlnak, de semmi esetre sem lesznek oly fárasztók, mint a hangoztató módszer tanításai. A mesét a vak gyermek is szereti s mohón tapogatja meg azt, amiről a mese szól. Helyes vezetés és hangulat kérdése az egész. Az érzékeltetett tüzetesebb megismerése nem fontos. A főfigyelmet fordítjuk a tárgynak arra a részére, amelyre szükségünk van, amiből a mozdulatjel, a betűalak fejlődik. A tárgyismeret itt nem cél, csak eszköz.

Mozgásokat, mozdulatokat bizony a vak gyerek keveset ismer, ilyeneket utánozni nem igen tud. Megszoktuk, hogy a fölindult vak mozdulatlanul, mereven mondja el baját, panaszát s ha egy vak beszédközben a látó emberekéhez hasonló taglejtéseket használ, mindjárt tudjuk, hogy előrehaladottabb korban veszítette el látását. Ez mind igaz, de nem jelenti azt, hogy ily mozdulatokra a vak is meg nem tanítható. Sőt, ha minden irányban heyesen oktatók, nevelők, ő is taglejtésekkel kísérve beszélne, ha tagjátéka nem is volna oly síma, kecses, mint a látóé. Egy-két példa:

Természetrajzórakon az állatok nagyságát, testrészeik terjedelmét a növendékek testén is érzékeltettem s velük is, ha beszéltek, feleltek róluk, rendszeresen mutattattam. Ezzel idővel odajutottam, hogy a gye-

rekek felelés közben akárhányszor mondták is és ugyanakkor önkénytelenül mutatták is karjukon, testükön, a méreteket.

Mint minden gyereket, a vakot is nagyon érdekeli, hogy a ragadozók hogyan fogják el zsákmányaikat. Épen a hiúzt írtam le élenken, amint a fatörzsön fekve őzre les. Egy csecsemőkorában megvakult fiú mozdulatokkal kísérte minden szavamat, kezeit a padra fektette fejét, mint a hiúz rájuk helyezte s mikor azt mondtam: „... és most hatalmas ugrással ...“, akkor a fiúcska kezeit a padló felé kilökve kiugrott a padból.

Egy másik alkalommal a nyúlról beszéltem. A szavak és a hanghordozás közvetlenségével érzékeltetve igyekeztem elmondani, hogy evés közben hátulról előre túlva hogyan mozgatja alsó álkapcsát. Egy sem állotta meg, hogy ne próbálta volna utánozni.

Nyers mozdulatok elsajátíttatása tehát nem ütközik különösebb nehézségekbe. Csak életet tudunk önteni mesénkbe, csak magunkkal tudjuk ragadni a gyermekeket, a továbbiakban ők maguk, a fölizgatott képzeletük siet segítségünkre. Persze, formás, csiszolt mozdulatok kialakítása nehéz és időrabló volna. De ilyenekre itt, az írás-olvasás tanításánál nincs is szükség. Csak a lényeg, a mozdulatok főbb irányvonalai, lendületei, fordulatai fontosak.

Kerüljük a feddést, ha késik az eredmény, keressük a hibát magunkban. Ilyen helyreigazításnak: nem jó! ügyetlen vagy! itt nincs helye. Ilyen elkedvetlenítő szavak helyett kezdjük a mozdulat előkészítését egy ügyes fordulattal újra, a mozgások irányát vezényszavakként emeljük ki, föltűnés nélkül igazgassuk a gyöngébbeket és rövid ideig tartó serénykedésünket biztos siker jutalmazza, mert ilyenkor, az élet-től lüktető mese hatása alatt idomítható a vak gyerek legkönnyebben.

Látogatás a siketnémák newyorki intézetében.

Newyork városának, amely mintegy hatmillió lelket számlál, mindössze egy iskolája van a siketnémák számára. Ezt az egyet azonban büszkeségének tekintheti, mert még az iskolaépítés terén annyira fejlett amerikai igényeket is messze túlszárnyalja. Az iskola a Manhattan-félsziget keleti részén a 23. utcában van, de az épület oly nagy, hogy hátsó frontja a 24. uccára néz. Az intézet, amelyet bátran lehetne iskolapalotának nevezni, egészen új, s a város költségén 1927-ben építették és látogatásom idején, 1928-ban, tanítottak benne először. Az épület már külsejében is elüt a szokásos amerikai iskolatípustól, amennyiben mind a két utcai fala csaknem egészen üvegből van. Itt vannak ugyanis a tantermek és mint az igazgatónő erre vonatkozó kérdésekre később kijelentette, a szerencsétlen növendékeknek egyetlen kincsük maradt: a

szemük, erre pedig nagyon kell vigyázni. A látogatót az intézetbelépéskor meglepi az a pazarlásnak nevezhető bőkezűség, amellyel az építők a helytel bántak. Hatalmas előcsarnokból kétoldalt széles folyosók nyílnak, szemben pedig az amerikai iskolákban elmaradhatatlan felvonók vannak, amelyekkel a tanulókat a magasabb emeletekre felviszik. Az igazgatói irodába közvetlenül az előcsarnokból jutunk. Minthogy látogatásomat nem jeleztem előre, nem találtam az igazgatónőt irodájában, azonban dicséretéül szolgál, hogy éppen mindennapi reggeli körútját végzi az osztályokon végig és ebben a munkájában még a látogatás hírére sem zavartatja magát. Megjelenésekor is mintegy mentegetődzésül azzal fogad: hogy elsők a gyerekek, aztán jövünk mi, felnőttek. Tipikus megtesztetítője az örökifjú, magas kora ellenére is mindig mozgékony amerikai tanítónőnek; láthatólag boldog, hogy végre akad egy messziről jövő látogató, aki nem elégszik meg az egyetemek monumentális épületeinek és hatalmas könyvtáraknak megtekintésével, hanem az ő szerénynek vallott munkásságát is látni kívánja. Hogy öröme őszinte volt, azt abból kellett következtetnem, hogy egész délelőttjét nekem szentelte és ebéd idején is csak nehezen tudtam elbúcsúzni. De szívesen töltöttem intézetében azt a néhány órát, mert így legalább módomban volt alaposan betekinteni iskolájának mindennapi életébe. Sok kérdésemre adott részletes és kimerítő válaszai alapján közlöm magyar pályatársaival a siketnémák oktatásának mai helyzetét Newyorkban.

Az iskola felszerelése nemcsak didaktikai szempontból mintaszerű, hanem kielégíti a higiéné minden kívánalmát is. Már megemlékeztem arról, hogy a világítás minden teremben olyan, hogy a tanulók szemét kímélje. Mesterséges fényforrásul is teljesen szórt, tetővilágítást használnak, mégpedig a lámpáknak oly elhelyezésével, hogy munkaközben a tanuló egyirányban se vessen árnyékot írására, vagy a kezében lévő tárgyra. Az osztályok tágasak, nagyságban nem különböznek a rendes iskolatermektől, ami ezekkel szembe nagy helytöbbletet jelent, mert egy-egy osztály csak nyolc-tíz tanulóból áll. A felső évfolyamokban a létszám tizenötre emelkedik, ennél többet azonban nem helyeznek el egy osztályban, hanem párhuzamos osztályt nyitnak. Ebből következik, hogy osztályaik száma meglehetősen nagy, mert látogatásom idején az intézetnek négyszáz növendéke volt. Az igazgatónő megnyugtatóan, hogy már a tervezéskor tekintettel volt a létszám várható növekedésére, mert hatszáz tanuló ténylegényesen tud elhelyezni. Minden teremben néhány sor pad van. A padok individuálisak, azaz minden tanulónak megvan a maga testéhez igazítható ülőkéje és asztalkája. A tanév elején nagy gondot fordítanak a tanítók* arra, hogy minden tanuló ülőhelyét kellőképpen hozzáidomítsák testi alkatahoz. Minden terem első részében különálló

*Amerikában mindenkit, aki tanítással foglalkozik tanítónak (teacher) neveznek tekintet nélkül arra, hogy elemi, közép vagy szakiskolában működik. Kivételt csak az egyetemi tanárokkal tesznek, akiket professornak hívnak hivatalosan is.

székek is vannak, amelyeket akkor használnak, amikor a tanító maga köré csoportosítja a növendékeket, hogy valamit közösen figyeljenek meg. Az iskolának szakorvosi rendelője is van. Ez négy helyiségből áll. Az első a várószoba, egyúttal mérleg és néhány közönségesebb eszköz helye. A második a nurse szobája; ebben vannak a személyi lapok kartotékjai, mosdók, gőzdezinficiáló, kötszerek, stb. Az orvos szobája a szokásos orvosi felszerelést tartalmazza. Az utolsó helyiség sötétkamra a szemvizsgálatok végzésére. Az intézet szakorvosa nemcsak fül-specialista, hanem megkövetelik tőle, hogy szemészethez is értsen. Az orvos, illetőleg a nurse minden növendékről törzslapot köteles vezetni, amelyen a tanuló teljes egészségügyi képét tartják nyilván. Az orvosnak a nurse személyes látogatásai és feljegyzései alapján a gyermekek otthoni környezetéről, családi viszonyairól is tájékozódást kell szereznie. Vizsgálatainak eredményét az esetleges gyógykezelésre vonatkozó javaslataival együtt köteles az igazgatóval közölni, hogy ez a megfelelő intézkedéseket megtehesse. Az iskola benépesítése is az orvos útján történik. Newyork város tanügyi vezetősége utasította minden iskoláját, hogy a hallás körül tapasztalható minden nemű rendellenesség esetén a gyermekeket megfelelő kíséret és lehetőleg a szülők részvételével a siketnéma intézetbe küldje. A szakorvos megvizsgálja a tanulót, aki a vizsgálat eredménye alapján vagy az intézetben folytatja tanulmányait, vagy megfelelő kezelésben részesül és továbbra is eredeti iskolájába jár.

Az intézetben nincsen internátus, ez azonban nem jelenti azt, hogy más városokban a siketnéma intézetek nem volnának internátussal kapcsolatosak. Newyork állam egyszerűen nem akarta az internátus építésének és fentartásának költségét fedezni, azt mondván, hogy a városban annyi a közlekedési eszköz, hogy az fölöslegessé teszi az internátust. Azonban az a benyomásom, hogy az internátus hiánya bizonyos fokig amerikai pedagógia alapjával is vonatkozásban van. A nevelés főfeladatát az életre való előkészítésben találják és kimondottan hangsúlyozzák, hogy a tanulókat nem szabad mesterségesen teremtett viszonyok közé helyezni. A gyermek már korán szokják hozzá, hogy a maga lábán álljon és helyét a társadalomban úgy töltsse be, ahogy természeti adottságaitól legjobban telik. Minthogy a felnőtt siketnémáknak is fel kell venniük testi hibájuk ellenére az élettel a küzdelmet, amely nem ismer számukra külön bánásmódot, a gyermekeket már korán rá kell erre a küzdelemre nevelni. Első percre talán kegyetlennek látszik az ilyen felfogás, azonban kétségtelen, hogy önbizalmat nevel a gyermekekbe és más részről nem utalja őket már kora nevelésük által arra, hogy testi hibájukból kifolyólag a társadalom kegyeire vadásszanak. Még később rá fogok mutatni arra, hogy ebből a felfogásból kiinduló nevelés az amerikai siketnémákból a társadalom számára használható, saját lábukon megálló, munkás embereket farag, akik nem kovácsolnak tőkét testi hibájukból a társadalom ellen, hanem ellenkezőleg megkövetelik, hogy őket egész embereknek tekintsék. Visszatérve

az internátus kérdésére, meg kell említenem, hogy messzebbfekvő városrészekből a kisebb gyermekeket a nagyobbak kísérik az iskolába és vissza az otthonba. Az igazgató és a tanítók maguk válogatják meg a kisebbek kísérőjét és az ilyen megbízatás igen nagy megtiszteltetést jelent az illetőre nézve, aki valóban megható gondossággal tesz eleget feladatának. Ez ismét az amerikai pedagógia egyik alapvonása. A tanulókat korán hozzászoktatni a felelősségérzethez és ahhoz, amit ők „leadership“-nek neveznek. Minden gyermekben fel kell kelteni azt a tudatot, hogy a társadalommal és embertársaival szemben kötelességei vannak és hogy ezek vállalása megtisztelő feladat és a vezetésre való hivatottság jele. A tanulók valósággal versenyeznek ilyen kísérői tiszteért és hogy jól beváltak, azt igazolta az igazgatónő ama kijelentése, hogy sok évi működése alatt még egy baleset sem volt az iskolábajárással kapcsolatban.

Áttérek ezek után a tanítás módszerének és eredményének ismertetésére. Az intézetben óvoda és elemi iskola van. Az előbbibe három éves kortól hatig, az utóbbiba hattól tizenhatig bármely kora növendéket vesznek fel. Az elemi iskolai tanfolyam tízévig tart és ebben eltér az általánostól, amely nyolc évfolyamú. A tíz esztendő tananyaga ugyanaz, amit az egészséges gyermekek nyolc év alatt végeznek el, azaz két évet szentelnek a testi fogyatkozás okozta különbség kiküszöbölésére. Az anyag teljesen fedi a rendes iskolákét olyannyira, hogy a tanfolyam végén az állami tanügyi vezetőség által kiadott vizsgálati kérdések teljesen azonosok azokkal, amelyeket a rendes iskolák számára jelölnek ki. Az állam tehát nem tesz különbséget az elemi iskolai végzettség tekintetében normális és süketnéma gyermek között. Ennek megfelelőleg az iskola által kiállított bizonyítvány fentartás nélkül érvényes minden oly pályára vagy további iskolázásra, amelyre a nyolc osztályos elemi iskola elvégzése képesít. Valóban az iskola növendékei nagy százalékban iratkoznak be a középiskolákba. Az 1928. évben a tizenöt végző tanuló közül hatan nyilvánították ebbeli szándékukat. Ez mindenestre nem volna lehetséges, ha az elvégzett tananyag nem felelne meg a rendes iskolában elsajátított ismereteknek. A süketnémák számára nem is készítenek külön könyveket, hanem a tanfolyam első éveiben könyv nélkül tanulnak, a későbbiekben pedig a rendes iskolai könyveket használják. A különbség csak az, hogy a nehezen kiejthető szavakat házilag másokkal cserélik ki. Láttam ilyen kijavított könyvet, valóban nem sok változtatás volt benne. A tanítás a hangos beszéd és a szájról való leolvasás elsajátítása alapján tölténik. A jelbeszédet helytelennek tartják és szigoruan tiltják. Az igazgatónő állítása szerint ennek megszokása izolálja a süketnémát a társadalomban és ezt minden áron el kell kerülni. A hangos beszéd tanítása a hangok kiejtésével, a megfelelő betűk olvasásával és leírásával kezdődik. Mindhárom egymással kombinálva tanítják úgy, hogy először megtanulja a gyermek az illető hangot leolvasni és azután kiejteni. Ez utóbbiban ők is segítségül

veszik a kezüket, hogy a beszédszervek mozdulatait kitapintsák és a levegőáramlást megérezzék. Ha a kiejtés már megy, akkor nyomtatott és írott betűket tanulnak olvasni és végül ugyanezeket leírni. Érdekes, hogy ebben nagy mértékben eltérnek a rendes iskoláktól, amelyekben nem betűtanulással, hanem szótanulással kezdődik az olvasás és az írás csak a második évben, az olvasás meglehetősen elsajátítása után jön sorra. A süketnémáknál mindez egyszerre történik. Amikor a betűkön már végigmentek, szótagokat tanítanak és pedig a leggyakrabban előforduló magán- és mássalhangzó kombinációkat, mint pa, aw, ka, stb. A szótagok leolvasásában, kiejtésében, írásában és olvasásában való kellő jártasság megszerzése után egyes rövid szavak következnek. Először megtanulják a szó értelmét, azután a leolvasást a szájról, ezt követi a nyomtatott és írott szó olvasása és végül az írás. A szók megtanulásában a következőképen járnak el. Kérésemre az egész módszert végig bemutatják. A tanítónő felmutat egy kis papírmásétehenet és megmondja, hogy ennek neve: cow. A szó kiejtését addig ismétli, amíg minden egyes tanuló megtanulja a szájról való leolvasását. Ekkor egyenkint megtanítja őket a szó kiejtésére. Itt természetesen nagy segítségére vannak azok a szótagok amelyeket már előzőleg megismertetett a tanulókkal, úgyhogy ez a munkája már inkább csak meglévő ismeretek szintéziséből és a már megszerzett hangképek koordinálásából áll. Ha már minden tanuló ki tudja ejteni a cow szót, akkor felmutat egy kartonlapot, amelyre nyomtatott betűkkel felírta ezt a szót. Mindegyik gyermeknek annyiszor kell a lap felmutatása után a cow szót kiejtenie, amíg a kép megmarad emlékezetében. Ezután egy másik lap következik amelyen írott betűkkel áll ugyanez a szó. Ezzel megismétlődik az eljárás és végül következik ugyanennek a szónak leírása ceruzával. (A tintával való írásra csak a felsőbb osztályokban térnek át.) Ha ez megvan, a tanulók képeskönyvből kivágják a tehén képét és egy nagyobb kartonlapra ragasztják. Ezután következik egy másik egyszerű szó pl. man vagy girl stb. Az eljárás ezzel is ugyanolyan és végül a kép rákerül a kartonlapra. Egy idő múlva a kartonon egy csomó kép van és egyúttal egy csomó utánczott tárgy is az osztály felszerelésében, pl. tehén, hal, nyakkendő, kis kocsis, stb. Ezek arra valók, hogy állandó ismétlésre használják. A tanítónő időnkint kirakja őket az asztalra és kiejti a cow car, stb. szokat és a gyermeknek ki kell válogatnia az illető tárgyat a tömegből. Azután a tanító rámutat a kartonlap valamelyik képére és a gyermeknek ki kell ejtenie a képen ábrázolt tárgy nevét, majd egyenkint felmutatja az írott és nyomtatott neveket tartalmazó kartonlapokat és a tanulóknak meg kell mutatniok a megfelelő tárgyat vagy képet. Ezenkívül egy-egy felmutatott tárgy nevét meg kell találniok az írott és nyomtatott betűs kartonlapok között. Ugyanez az eljárás folytatódik az írás begyakorlására. Elképzelhető mily nagy nehézségei vannak a tanítónőnek, mivel az angol nyelv helyesírása még a normális gyermekeknek is hihetetlenül nehéz. Ehhez járul még az is, hogy a növendékek tekin-

télyes része immigráns szülőktől származik, akiknek otthonában nem beszélnek angolul és így a család nemcsak hogy nem segítheti az iskolát munkájában, hanem sokszor még ront rajta az idegen vagy rossz kiejtéssel. Ezzel kapcsolatban meg kell említenem, hogy egy magyar gyermeket is találtam az utolsó évfolyam növendékei között, aki magyarul is értett. A legtöbb tanuló azonban oroszországi származású zsidó. Az utolsó évfolyam tizenöt növendéke közül csak kettő volt benszülött amerikai.

Ami már most az iskolában elért eredményt illeti, az valóban bámulatra méltó. Az utolsó évfolyam tanulói oly szépen beszéltek, hogy az ember egyszerűen beszédhibásaknak tartotta volna őket és nem süketnémáknak. A leolvasás nagyszerűen megy. Ennek igazolására az igazgatónő felkért, hogy mondjak az utolsó évfolyam növendékei előtt kis beszédet és csodálatos, még az én mindenestre idegenül hangzó és sokszor talán hibás angolságot is megértették. Az igazgatónő felszólítására rendes, tehát nem torzított arcvonásokkal és a rendesnél kissé gyorsabb tempóban beszéltem. Egész idő alatt figyeltem arckifejezésüket és az élénk arcjáték, amellyel kijelentéseimet követték, igazolta, hogy mindvégig követtek és megértettek. A biztonság okáért az igazgatónő megismételtette velük amit mondtam. Oly tökéletesen adták vissza beszédem tartalmát, hogy felmerült bennem a gyanu, hátha olyanok vannak köztük, akiknek hallásmaradványa van. Erre vonatkozó kérésemre az igazgató kiválogatta a teljesen süketeket, ezeknek leolvasása és kiejtése azonban szintén teljesen megfelelő volt. Arra a kijelentésemre, hogy mi a nagyothallókat külön tanítjuk, azt a feleletet kaptam, hogy ezt nem tartják helyesnek, mert ezek jelenléte nagyban előmozdítja a süketek előhaladását. Megkérdeztem, hogy mit csinálnak a hallásmaradvány konzerválása és fejlesztése érdekében. Ebben az irányban még csak kísérletek folynak és pedig a rádió felhasználásával. Erre a célra külön teremben pompás rádiókészülékük van husz fülhallgatóval. Azt tapasztalták, hogy a gyermekek nagyon nehezen szoknak hozzá, hogy fülüket, mint az emberekkel való közlekedés eszközét, használják. Hallják ugyan a szavakat, amelyeket már jól ismernek és írni is tudnak, de nem értik őket, nem tudják, hogy mit jelentenek, más szóval nincsenek hangképeik. Mintegy félévi munkába kerül hozzászoktatni őket ahhoz, hogy a szem helyett a füllel halljanak. A kísérleteket, amelyek biztatók, folytatni fogják. Érdekes megfigyelni, hogy a tanítók a leolvasás tanításakor és később is a beszélgetésnél nem kiabálnak, nem erőlködnek a szájmozdulatok ki-domborításában, hanem mindenkor úgy beszélnek, mint rendesen, az angol nyelv sajátosságának megfelelőleg alig nyitják ki a szájukat. Ily módon hozzászoknak a tanulók a rendes beszéd leolvasásához, mert az életben az emberek amugy sem fognak a velük való érintkezésben mimikázni.

Mint nagyon érdekes és egyben fontos körülményt kell megemlíteni, hogy a süketnémák nevelésének főiránya ipari. Azaz az iskola az

alapismereteken kívül minden gyermeknek kivétel nélkül valamely iparágban való meglehetősen alapos kiképzést is ad. Ezek az iparágak a fiúk részére az asztalosság, hidegfém munka, könyvkötészet és nyomtatás. E célra kitűnően felszerelt műhelyeik és nyomdájuk van, amelyekben egyuttal az iskolának legtöbb idevágó szükségletét is maguk készítik. A műhelyekben nem tanítók, hanem intelligens iparosok tanítanak. Ezeknek semmilyen speciális képzésük nincsen, egyszerűen intelligenciájuk és szakismereteik alapján dolgoznak. A lányok varrást, fehérvarrást, főzést, szönyegszövést, művirágkészítést és iparművészetet tanulnak. A lányoknál nagy gondot fordítanak a családi nevelésre, ami annyit jelent, hogy előkészítik őket a családi életre. E célból teljesen felszerelt egyszerű kis lakosztály van az iskolában és ezt bizonyos időnkint váltakozó sorrendben az egyes osztályoknak kell rendben tartani és minden házimunkát elvégezni benne a takarítástól kezdve a mosásig. Természetesen a tanítónő minden alkalmat felhasznál ebben a munkájukban is a modern higiéné követelményeinek alkalmazására. Jól felszerelt konyhában főzniök is kell és az ételeket rendszeren megterített asztalon feltálatni. Ilyen szokások meghonosításával az iskola a szülői házra kíván visszahatni, mert mint már említettem a tanulók nagy része a többnyire műveletlen immigráns családokból kerülnek ki. A süketnémák nevelésének főcélja mint már említettem az, hogy belőlük hasznos polgárokat neveljenek. Az egész nevelésen végigvonul ez a gondolat és ezt célozza az ipari pályára való előkészítés is. Ezenkívül a tanítók minden alkalmat felhasználnak, hogy önbizalmat csepegtessenek a növendékekbe. Erre szolgálnak a tanulók öntevékenységből fakadó munkálatok is. Így pl. nyomtatott ujságot adnak ki, melynek nemcsak szerkesztőségi munkálatait, hanem teljes technikai kiállítását, a nyomást, fűzést, stb. mind maguk végzik. Az iskolának színházszerűleg kiépített hatalmas dísztermében összejöveteleket tartanak, amelyeken felváltva kell egy-egy osztálynak a saját maga által összeállított programmal a többiekét szórakoztatnia. Ezzel az a célja az iskolának, hogy a tanulóiban életörömet és a nemes szórakozásokban való gyönyörűséget keltsenek. Ugyanebben a teremben filmelőadásokat is tartanak, melyek hetenkint ismétlődnek és ismeretterjesztő, részben pedig szórakoztató tartalmuak.

Az iskola életének teljes megismeréséhez hozzátartozik annak megemlézése, hogy az intézet, mint a legtöbb amerikai iskola, koedukációs, a tanulók reggeli kilenctől délután négyig vannak az iskolában, ahol tíz centért könnyű ebédet, luncheot is kapnak (tejet, levest, szendvicset, gyümölcsöket stb.)

Még hátra van, hogy megemlékezzem az intézet testületéről is. Ez az igazgatónő vezetése alatt egy helyettesigazgatóból, egy szakfelügyelőnő és negyven tanítóból áll. Utánpótlásként évenként két-három embert vesznek fel. Ezeket Newyork városának elemi iskolai tanítói közül választják ki, úgy hogy az egyes iskolák igazgatói az önként jelentkező tanítók közül a legjobbakat maguk ajánlják az intézet igazgatónőjének,

aki kiszemeli közülök azokat, akiket alkalmasoknak tart. Az ok, amiért a jelentkezők erre a pályára lépnek az, hogy a süketnéma intézet testületének tagjai az elemi iskolai tanítóknál egy fokkal magasabb fizetést kapnak. A jelölteknek nem adnak speciális pedagógiai vagy anatómiai-élettani kiképzést. A süketnéma oktatásra való átképzésük tisztára gyakorlati, amennyiben az első év folyamán megfigyelik az osztálytanítást. Ezenkívül az igazgató és a szakfelügyelő külön órákban megismerteti velük a süketnémák tanításának speciális módszerét. Ez év alatt is teljes fizetésüket kapják.

Mielőtt az intézettől elbúcsúztam volna, az igazgatónő néhány gyermek jelenlétében még megemlítette, hogy ismeri a pesti iskolát, ha nem is látásból, de levelezés útján. Az azóta elhunyt *Klis Lajos* igazgató nevére is emlékezett, mert a megboldogult 1927 őszén levelet írt neki és megküldötte a pesti iskola képeit is. Sajnos a levél érkezése után rövidesen megbetegedett és később annyi elfoglaltsága volt, hogy nem válaszolhatott. Azonban nagyon szeretné, ha a tanulók a pesti növényekkel levélváltásba kezdenének. Ez az ötlet maguknak a tanulóknak is megtetszett és láthatólag lelkesedtek érte.

Búcsúzáskor még megajándékozott az igazgatónő munkálataiból néhány szemelvénnel, kaptam két dolgozatot, egy papírból készített szegfűt, iskolai nyomtatványokat és a tanulók újságjának egy számát azzal a kéréssel, hogy ezeket mutassam meg a pesti sorstársaknak. Ebbeli ígéretemnek annyiban tettem eleget, hogy a mondott tárgyakat átadtam a pesti iskola igazgatójának. Készséggel megígértem azt is, hogy a magyar kollégáknak be fogok számolni az iskola viszonyairól, minthogy tőlem telhetőleg iparkodtam őket felvilágosítani a mieinkről is.

Dr. Loczka Alajos

középiszkolai szakfelügyelő, a közoktatási tanács jegyzője.

A gyermek önkéntes megnyilatkozásaira építő tanításmódról.

(Válasz egy cikkre.)

Írta: *Lett József süketnéma-int. igazgató.*

E lapokban egy cikk jelent meg, melynek írója a tények alapos ismerete nélkül kritizálja a fenti tanítási eljárást. A cikk egyéb szempontból is kifogásolható, éppen ezért nem hagyhatom szó nélkül.

Mielőtt a cikkírónak az önkéntes megnyilatkozásra építő tanítás ellen felsorakoztatott észreveteleinek megcáfolására térnénk rá, előbb ideiktatom cikkének rövid tartalmát, hogy ezzel az olvasónak a megértést megkönnyítsem.

A cikkíró főbb ellenvetései ezek: 1.) A beszédtanítás kezdetén a

siketnémák ritkán nyilatkoznak meg önként. Miért? E kérdésre ezt feleli: Csak azt és oly formában tudja a gyermek kifejezni a beszédtanítás kezdetén, amit már megtanult, aminek a használatában már bizonyos gyakorlatra tett szert. 2.) A 6—7 éves gyermeket még nem érdekli, amit a másik gyermek mond, mivel e korban a gyermek csak monologizál. Ezekből aztán következik, hogy: 3.) a gyermek beszéd-szükségletének anyagát magától nem hozza, tehát mi teremtünk rá alkalmat, azaz mi nyújtjuk a beszédanyagot. S végül: 4.) miután az önkéntes megnyilatkozást legtöbbször külső okok, tehát az önként adódott és teremtett alkalmak hozzák létre, ennél fogva, ha mesterséges alkalmon tanítom is a beszédet, az így tanított anyag, bizonyos átmenetek után, mint önkéntes megnyilatkozás fog kirobbanni a gyermekből. Ime, be van bizonyítva, hogy az önkéntes megnyilatkozás benne van a Tantervben is.

Ez a cikk rövid tartalma. Ezekre akarok alább válaszolni.

1.) „Csak azt és oly formában tudja a gyermek kifejezni a beszédtanítás kezdetén, amit már megtanult“ — mondja a cikkíró.

Nagyon tetszetős kijelentés ez, ha a dolog mélyére nem nézünk, azaz a tényeket nem vizsgáljuk. Sohase tévesszük ugyanis szem elől azt a legfőbb logikai szabályt, hogy az okoskodás csak akkor lehet igaz, ha a tényekkel nem ellenkezik. Tehát ebben az esetben se feledkezzünk meg a tényekről. Ne feledkezzünk meg arról, hogy második osztályos gyermekekről van szó, mivel a beszédtanítás a második osztályban kezdődik. Itt pedig a gyermekek 200 szót már ismernek és ezek jelentését is tudják. Eszerint a II. osztályos siketnéma a beszédben már nem egészen kezdő. Különösen nem ott, ahol 1—2 évig előkészítőbe is járatják. 200 szóval pedig azokból az élményekből, amelyek a gyermekeket érdeklik, rengeteget ki lehet részben önállóan fejezni. Hiszen az alsóbb néprétegek felnőtt tagjairól — legalább is akkora alapossággal, mint azokat az adatokat, amelyekre a cikkíró hivatkozik — megállapították, hogy alig 400 szó fordul elő beszédükben. Ezzel minden önálló gondolatukat és összes szükségleteiket ki tudják fejezni, illetve hasonló nivóju társaik beszédét megértik. Érteni ugyan a műveltebbeket is megértik, de ők maguk a fenténél több szót legfeljebb csak elvéve használnak. De akármilyen is a helyzet azoknál, akik jól beszélnek, a tény az, hogy 200 szóval sokat ki lehet már fejezni.

Azt mondhatná erre a cikkíró: azt elhiszem, hogy részben sokat ki lehet ezzel is fejezni, de mi értéke van ennek? Erre a következőket felelem. Ezzel a gyermek korán önállóságot tanul. Az önállóságot pedig csak azon gyakorolhatja, amit a maga erejéből el tud végezni. És az is érték, ha a gyermek csak egy-két szóval tudja kifejezni, amit mondani akar. Kezdetnek tehát ez egészen megfelelő. Hiszen a cikkíró maga is azt mondja egy helyen, hogy: a betanult szövegből ugyanarra, vagy más esetre is alkalmazható egy-egy szót mond a gyermek. Tehát ha az ő tanítványai is csak egy szót mondanak maguktól, akkor el kell ismernie, hogy ez is érték. Az önállóságot nem is kezdheti másképp a gyermek. De ha az

övéi is csak ennyit tudnak mondani, akkor miért tanultat velük egész mondatokat? És minek tölti az időt a mondatok beszélykolásával? Ennyit mondatok betanulása nélkül is tudnak az enyémek. És mivel a mondatok betanulásával nem töltik az időt, sokat mondhatnak önállóan. Ezzel az önállóságot, ami pedig a legfontosabb, többet gyakorolják. Az ő eljárása mellett pedig csak igen kevés idő jut az önállóság gyakorlására. Így pedig évek múlva is keveset tudnak majd önállóan egész mondatban kifejezni.

Cikkírót bizonyára az aggasztja, hogy az önkéntes megnyilatkozásokkal kapcsolatban már a II.—III. osztályban nem taníthatja meg a gyermekeket a sokak által legsürgősebbnek vélt kifejezési formákra. Továbbá az egyes előfordult nyelvalakok önálló alkalmazásának begyakorlására sem kínálkozik így elégséges alkalom. Ezeknek az aggodalmaknak a jelentőségét, alaposságát majd a 3. pontban vitatom meg, mivel ez ott lesz helyénvaló.

2.) „A 6—8 éves gyermekeket (különösen a siketnémákat) még nem nagyon érdekli a másik gyermek mondanivalója. A monológizálásból legfeljebb a párbeszédig mennek el, de ez is olyan formájú, hogy a beszélő belevonja ugyan társát a társalgásba, de a másik beszéde nem igen érdekli és viszont . . . Mindegyik gyermeknek ugyanis más-más a beszédszükséglete . . . Ugy is ismerjük e kort, mint az egyéni oktatás szakát.“

A cikkíró mondja ezeket, amikre a következőket felelem: Akárhonnan vette is e megállapításokat a cikkíró, ezek mindenesetre túlzások. Ezek szerint a gyermekeket, különösen a siketnémákat csak kényszerítéssel lehet arra bírni, hogy mások beszédjét jól megfigyeljék, hogy így aztán gyorsabban tanuljanak meg beszélni. A kényszerről azonban tudjuk, hogy az nem jó tanító. Ezzel sohasem lehetett nagy eredményeket elérni. Ebben tehát ne nagyon bízzék a cikkíró. Avagy amit a tanár vet fel az kényszer nélkül is érdekli a gyermekeket? Teszem föl, amikor az „ez“ „az“ használatának begyakorlásáért mesterségesen ezt tanítja: ez kréta, az szivacs — ez jobban érdekli a gyermeket, mint az az élmény, amit a társa mond el? Ez, ahogy a gyermeki pszihét általában ismerjük, legalább is valószínűtlen. Legfeljebb azt fogadhatjuk el, hogy a 6—7 éves gyermekek társaik önkéntes megnyilatkozásaira sem figyelnek eléggé, de a felnőttek beszédére még kevésbé. Ez már megközelíti a valóságot.

E mellett ne tévesszen meg bennünket az, hogy a cikkíró 6—7 éves gyermekekről beszél. A valóság ugyanis az, hogy a II.—III. osztály növendékei általánosságban 8—10 évesek. Ebben a korban pedig már a gyermeknek ki van fejlődve a társalgási ösztöne. Amiket tehát az egyes gyermekek önként mondanak, azoknak legalább nagyobb része már kezdetben is érdekli a többi gyermeket is. Ha pedig több ízben rá is mutatunk e megnyilatkozások tartalmának érdekességére, érdeklődésük rövidesen a legmagasabb fokra emelkedik. Cikkíró megfigyelheti, hogy

ily osztályban mennyivel jobbkedvűek a gyermekek, mint ahol a tanár veti fel a témát, még pedig anélkül, hogy nekünk mesterkednünk kellene ezen. És meg is értik, amit a társai mondanak, hiszen a szavakat és azok jelentését együtt tanulták az első osztályban. Nem felel meg tehát a valóságnak a cikkíró azon állítása, hogy: „Az önként megnyilatkozó egy gyermek egyetlen jele vagy szava sem jelenti a többi gyermek tudatában azokat a reáliákat, amelyeket azok az önkéntesen megnyilatkozóban jelentenek.“ Ezt is, mint a 6—7 évesek érdeklődéséről mondottakat, gyermektanulmányi munkában olvasta a cikkíró, ahol ez utóbbi kijelentést csupán a hallókra vonatkoztatják, akik egészen más körülmények között tanulnak beszélni, mint a siketnémák. Ő tehát amit olvas, azt egészen más körülményekre is alkalmazhatónak tartja.

A cikkírónak ama megjegyzése, hogy az önként megnyilatkozóknak egyetlen szava alatt sem értik a többiek teljesen ugyanazt, amit a megnyilatkozó gondol, azért sem helytálló, mivel, mint könyvemben is megírtam, a gyermekek hiányos kifejezéseinek kiegészítésekor el is dramatizáltatjuk a tartalmat a megnyilatkozóval. De később is, valahányszor észre vesszük, hogy valamelyik gyermek nem egészen azt gondolja, amit a megnyilatkozó mondani akart. Így az önkéntes megnyilatkozásnál a helyes megértést mindig biztosítani tudjuk, mivel a megnyilatkozó gyermekek az első években csupa konkrétumokat mondanak el, amelyeket behelyettesítésekkel mindig szemléletesekké tudunk tenni. Annyi bizonyos, hogy amit az önként megnyilatkozó mond, az legalább is annyira érthető a siketnémák előtt, mint amit mi mondunk nekik, mert ha valamelyik gyermek nem érti a megnyilatkozót, annak nyugodtan meg meri mondani, hogy nem értelek és ez esetben a megnyilatkozó, de egyszerre többen is felvilágosítják, ha mással nem, jelek útján a tájékoztatlant. Ellenben mi a nyelvvalak ismétlődése, vagy új kifejezési forma előfordulása kedvéért gyakran közlünk a kisebbekkel is oly tartalmakat, amelyeket az iskolában nem áll módunkban, vagy nem is lehet szemléletesekké tenni. Ezért a rendszereskedő tanításnál bizony nagyon gyakran előfordul, hogy a gyermekek nem értenek meg bennünket. És jellel sem tudunk úgy segíteni rajtuk, mint a megnyilatkozó siketnémák. Akik ennek az ellenkezőjét állítják, azok igazán nem tárgyilagosak.

Ezek szerint a II.—III. osztályban sem a gyermekek szökincse nem annyira csekély, hogy gyakran ne nyilatkozhatnának meg önként, sem az érdeklődésük nem annyira egyoldalú, hogy e megnyilatkozások a többiek beszédfejlődésére előmozdítólag ne hatnának.

3.) „Nem építhetünk csupán az önkéntes megnyilatkozásra beszédet azért sem, mert a beszéd anyagon, tartalmon épül fel. Vajjon mi biztosítékot kaphatunk arra nézve, hogy például a 8 éves gyermek beszédszükségletének anyagát ténylegesen is hozzák majd a gyermekek?“

Ezt tartom a cikkíró legfőbb ellenérvének. Már csak azért is, mivel az előző két pontban említett ellenvetések képtelenségét könnyű volt megvilágítani, mivel az első pontban foglalt ellenvetésnél a cikkíró

nem számolt azzal, hogy a II. osztályos siketnéma a beszédben már nem egészen kezdő, így a kifejezéseknek viszonylagosan nagy számával rendelkezik; a második pont alatti ellenvetései pedig csak helytelen alkalmazásai bizonyos gyermektanulmányi adatoknak. Itt a harmadik pontnál azonban azt kell kimutatnom, hogy a saját eljárásomban megtaláljuk mindama feltételeket, amelyek a beszédtanítás anyagát biztosítják; a tantervünk, illetve a beszédtanítási vezérkönyvek szerinti tanításnál ellenben nem. Itt tehát két oly felfogás ütközik össze, amelynek mind-egyike tud több-kevesebb érvet a maga felfogása mellett felsorakoztatni és csak az a kérdés, hogy melyik felfogást tudjuk súlyosabb érvekkel alátámasztani.

Melyik tehát a jobb beszédtanítási mód, a rendszeres beszédtanítás-e, amely megszabott, kitaposott úton halad, de épp ezért a gyermek hajlamaival, sőt általában az ember természetével ellentétben áll, vagy az, amely az ember szabad társalgási hajlamaival összhangban van? Ha az utóbbiról sikerül kimutatnunk, hogy a célt, a beszéd elsajátítását legalább is oly mértékben tudja biztosítani, mint a másik, már akkor is elsősége vitán felül álló, mert így kevesebb lelki gyötrődéssel jut el a gyermek ugyanazon célhoz.

Elsősorban abban állapodjunk meg, hogy mit tartsunk legértékesebbnek a beszédnél. Azt hiszem, mindenki elfogadja, hogy: az önállóságot. A konvencionális kifejezésekre, a személyi adatok, az egészségi állapot, testi-lelki szükségeinek megnevezéseire gyakran szükségünk van az életben. Mondjuk talán elsősorban. Ezeket a kifejezéseket előre megtanulhatjuk, sőt meg is kell tanulnunk, hogy használhassuk. Azonban nagyon sok oly tartalmat is ki kell fejeznünk az életben, vagy mi kívánjuk kifejezni, aminek a kifejezését mi előre be nem tanulhatjuk, tehát önállóan kell azokat megszerkeszteniünk. Azonban, hogy az ember a beszédben nagy mértékben önálló legyen, nagyon sokat és nagyon sokáig gyakorolnia kell az önállóságot. Épp ezért az önállóság gyakorlását korán, nagyon korán meg kell kezdeni. Még inkább áll ez a gyermekekre, különösen a siketnéma gyermekekre. A tanítási időből pedig a kezdetnél nem futja, hogy az önállóságát is sokat gyakorolhassa a gyermek, meg aztán kész mondatokat, készen nyújtott társalgási formákat is nagy számmal tanuljon be, olyanokat, amelyeket magától talán sohasem tudna megszerkeszteni. Itt tehát választani kell: vagy az önállóságot gyakoroltatjuk nagy mértékben a gyermekekkel s ez esetben az előbb említett kész mondatokból a kezdő fokon keveset tanultunk be, vagy pedig ez utóbbiakra tanítjuk a meg a gyermekeket s ekkor az annyira fontos önállóság szenved súlyos csorbát. Itt nem helyes az u. n. arany középut, vagyis, hogy mind a kettőt egyformán gyakoroltatjuk. Ez esetben a gyermek az önállóságban nagyon lassan fejlődik és ennek hátrányait mindig érezni fogja. Ellenben a gyermek semmit sem veszít azzal, ha a konvencionális és egyéb hasonló kiiejezésekből a II.—III. osztályban csak keveset tanul meg. Mi a kis siketnémáknál ezek jelentő-

ségét túlértékeljük. A II.—III. osztályos siketnéma ugyanis nem törődik még a társadalmi konvenciókkal, a személyi adatai és a társalgási formák közül is csak kevés érdekli. Tehát ha ezek kifejezéseire meg is tanítjuk őket, egyelőre maguktól még alkolommal se használják ezeket. Így ezek csak holt ismeretek lesznek egyideig nálunk. De ez természetes is. A kis gyermek például még nem köszvényes, csúzos, reumás, gyomor-bajos, hanem egészséges. A más bajával éppen ezért nem törődik. Nem fogja tehát kérdezni: Hogy vagy? Hogy szolgál az egészséged? Később, ötödik, hatodik osztályos korában kezd a társadalmi konvenciók, személyi adatai iránt érdeklődni a gyermek. A felső fokon tanítsuk tehát ezek kifejezéseit nagyobb számmal. A II. osztályban elégnek tartom, [ha a: jónapot-tal tud köszönni a gyermek; tudja a saját és társai nevét; ki tudja fejezni a legfontosabb testi szükségleteit; gyakorlati úton megtanulja a gyakran adható parancsokat, a gyakran alkalmazható kéréseket, intéseket, a gyakran szükséges taneszközök neveit, továbbá ugyancsak gyakorlati úton a dátumokat: év, hó, nap; a hónapok és napok neveit; az iskolai foglalkozások neveit; szünet, nem jövünk iskolába, órákor... lesz. Ezeken kívül folyton az önálló beszédet, az önálló mondat szerkesztést próbálgassa.

Meg kellene tehát rostálni ezeket a konvencionális kifejezéseket, a személyi adatok, a rokonsági viszony kifejezéseit, a köszönési formákat. A rostálásnál a következő szempontok legyenek az irányadók: E kifejezések, mondatok tartalmának nagy része csak nagyobb korokban érdekli a gyermekeket; nagyobb részük tartalma annyira elvont, hogy csak nehezen értik meg; végül, ha eddig meglehettek nélkülök, egy ideig még nélkülözhetik e kifejezések nagyobb részét. Csak azokat tanítsuk, amikre égető szükségük van a gyermekeknek, hogy minél több idő maradjon a II.-III. osztályban az önálló beszéd gyakorlására. Ne tanuljanak tehát a II.-III. osztályos növendékek sok különleges szerkezetű mondatot, amelyek nagy részét úgyis csak az iskolában és ott is csak felszólításra használják, amikor a legközönségesebb nyelvalakot még nem tudják önállóan használni, sőt konkrét tartalmakat egy-két szóval is csak itt-ott tudnak még részben is kifejezni.

Ismételem tehát: a II.-III. osztályban főleg az önálló beszédet próbálgassák a gyermekek. Az I. pontban rámutattam már, hogy a II. osztályban 200 szóval félig-meddig sok tartalmat kifejezhetnek már önállóan a gyermekek. És hogy valóban sokat próbálgassák az önálló beszédet, ne elégedjünk meg azzal, hogy csak itt-ott próbálgatnak valamit önállóan elmondani, hanem *szoktassuk* őket gyakori önkéntes megnyilatkozásra. Igaz, hogy amíg a szoktatás tart, addig nem minden megnyilatkozásuk önkéntes, de legalább a témát szabadon választhatják meg. És a szoktatáshoz az ügyes tanárnak soha sincs egyébre szüksége a buzdításnál és a dicséretnél. A szoktatásnál tulajdonképpen a gyermeknek a féltékenységét kell csak legyőznünk, mivel csak ez az akadály, hogy gyakrabban nem nyilatkozik meg magától. Ha már felbátorodtak, a szoktatás teljesen

feleslegessé válik. A gyakorlat igazolta, hogy a felbátorított gyermekek valóban élvezik a beszédet, mert, bár küzködnek a kifejezési nehézségekkel, mégis versengenek azért, hogy beszélhessenek. Az önkéntes megnyilatkozások a beszédtanulás szempontjából azért különös jelentőségűek, mivel az önkéntes megnyilatkozással természetesen vele jár, hogy a gyermek önállóan próbálja is kifejezni azt, amit mondani akar. Az önkéntes megnyilatkozás és az önálló beszéd tehát elválaszthatatlanok egymástól.

Már most az a kérdés, hogy az önkéntes megnyilatkozáshoz szokott siketnémák mennyi és milyen tartalmakat hoznak? Alkalmasak-e ezek a tartalmak arra, hogy a gyermek beszédszükségletét, még pedig úgy a szavak, mint viszonyító szók szempontjából legalább jórészen kielégíthessük? Külön kiemelem, hogy így legalább a gyakoribb nyelvvalakok begyakorlására kínálkozik-e elég alkalom? Végül miképp történik a hiányok pótlásáról való gondoskodás?

Ezekre a pontokra kell még válaszolnom, hogy kollégáim tisztán lássanak ebben a dologban.

Amikor az első években tanítottam önkéntes megnyilatkozás alapján, a III. osztályban fél év alatt annyi anyagot hoztak a gyermekek önként, hogy egy nagy alaku füzetnek 40 oldala telt meg vele. A következő két év is — úgy emlékszem — csonka volt. A IV. osztályban egy nagy füzetnek 100 oldala, az V. osztályban szintén nagy füzetnek 120 oldala telt meg. Minden mondatnak a tartalma *más* volt. Az önkéntes megnyilatkozás mindvégig tart. Később kérdések alapján részleteztetem is a tartalmat, amit a gyermek hozott. Látható ebből, hogy rengeteg anyagot hoznak az önként megnyilatkozó gyermekek iskoláztatásuk alatt.

Ezt a tartalmi anyagot kiegészítettem azzal, hogy a III. osztályban kevés számú, a IV. osztálytól pedig az elmaradt tantervi anyaggal együtt ez összes tantervi anyagot feldolgoztam. A negyedik osztálytól kezdve közben-közben hozzá is szóltam ahhoz, amit a gyermekek hoztak. Megjegyzéseket is tettem közléseikre. A tartalmi anyag tehát ezzel is nőtt és *még* változatosabbá lett.

Amit a gyermekek hoznak, az nagyobb részben konkrét tartalom. Az alsó fokon úgyszólván teljesen az. A felső fokon már elvont tartalmakat is hoznak néha-néha. Közben-közben mi is közlünk ilyeneket.

A megnyilatkozó gyermek tehát főleg a konkrét dolgok kifejezését tanulja. Azonban úgy a megnyilatkozásaik tartalmi anyaga, valamint a tantervi anyag és a tanár megjegyzései, hozzászólásai kapcsán elégséges számú elvont kifejezést is tanul. Hiányos kifejezéseinek kiegészítése, a mi hozzászólásaink, megjegyzéseink, a tantervi anyag feldolgozása és kérdéseink kapcsán új szavakat, új viszonyító szókat, a IV. osztálytól kezdve különleges szerkezetű kifejezéseket, mondatokat, népies kifejezéseket tanul.

Az önkéntes megnyilatkozások kiegészítése kapcsán a gyermekek a legáltalánosabb használatú nyelvvalakok alkalmazását könnyen sajátít-

ják el már a II -III. osztályban. Amit a gyermek önként mond, annak a tartalma tökéletesen világos előtte. Továbbá mindig olyan is ez az önként felvetett tartalom, mely méltán tarthat általános érdeklődésre számot. Ha tehát a hiányos kifejezés kiegészítésekor szemléltetve rámutatunk arra, hogy a ki nem fejezett tartalmi részeket mely szóval, raggal lehet kifejezni, akkor az ilyen érdekes tartalommal és szemléltetéssel kapcsolatos kifejezést és annak ugyanazon tartalommal való kapcsolatát egyszerűen megjegyzi a gyermek úgy, hogy a következő alkalomig nem feledi el. Amikor pedig két-három újabb tartalomra is alkalmaztuk előttük ily szemléltetés mellett, akkor a további alkalmaknál már felismeri a viszony-
nak az előzőkkel lényegben való egyezését és az előzőkre használt nyelv-
alakokkal meg is nevezi. Az önkéntes megnyilatkozásoknál a leggyakoribb
nyelvalakokat oly sűrűn alkalmazhatjuk és a fenti szemléltetés mellett oly
gyorsan sajátítják el ezeket a gyermekek, hogy a kifejezések és használatuk
elsajátítása kedvéért teljesen felesleges teremtett alkalmakat is közbeiktatni.
Növendékeink már az így tanított alsóbb osztályokban mindig feltűnően
jól tudták alkalmazni a gyakori nyelvvalakokat. Ez bizonyítja legigazabban,
hogy az önkéntes megnyilatkozások tartalma minden gyermeket érdekel
és mind jól megértik. Légből kapott állítás tehát az, hogy a mi növen-
dékeink gyakori önkéntes megnyilatkozásai kikényszerített megnyilatkozá-
sok. Az ilyen hozzá nem értő megjegyzések okozzák, hogy a kollégák nem
ismerik meg igazán az önkéntes megnyilatkozások értékét és teremtett
alkalmakon kénytelenek e nyelvvalakok használatát szemléltetni.

A kevés számú esetben alkalmazható nyelvvalakok használatára
pedig főleg a IV. osztálytól, tehát később és az erre alkalmas tanterv
anyag és az önkéntes megnyilatkozásaikhoz fűzött kiegészítéseink, meg-
jegyzéseink kapcsán, az előbbiekkal egyező szemléltetés mellett tanítjuk
a gyermekeket, amikor nyelvérzékük már fejlettebb, nyelvemlékezetük
megerősödött; vagy pedig az alsóbb osztályokban gyakran adható paran-
csok, intések, a gyakran alkalmazható kérések kapcsán pusztán gyakorlati
úton sajátíttatjuk el velük. Az egészen kivételes szerkezetű kifejezésekre
szintén akkor tanítjuk, amikor a beszédtudásban már jól előrehaladtak,
E kifejezéseket is, amikor csak lehet, alkalmazzuk előttünk, hogy jól
megjegyezzék.

Eszerint tehát, dacára, hogy az egész tanításon végig az idő
nagyobb része alatt önként nyilatkoznak meg gyermekeink, mégis mind-
azon kifejezésekre és ezek használatára megtaníthatjuk őket, amire a
másik eljárással meg tudják tanítani. E mellett egyebet is megtanulnak:
nagy önállóságot a beszédben.

Amint az elmondottakból kitetszik, tanításunk sarkpontja, tengelye
a gyermek önkéntes megnyilatkozása. Ennek keretében könnyen elsajá-
títja a legközségesebb kifejezéseket és a gyakoribb nyelvvalakok hasz-
nálatát és megtanul önállóan beszélni. Ezt meg is szokja és igyekszik
majd a továbbiakban is önálló lenni. Ez a törekvése megkönnyíti neki
és gyorsítja a nehezebb kifejezések elsajátítását és sarkalja azok hasz-

nálatára, úgy, hogy azok teljesen beolvadnak régebbi kifejezései közé. Így lesz aztán a gyermek igazán beszélővé. És ez nemcsak elgondolás, hanem valósággá is válik, valahányszor ezt így tökéletesen keresztülvisszük.

Ha már most összehasonlítjuk a két eljárást, azt találjuk, hogy: Ott a tanítás rendszeres — — itt életszerű. Csak annyi életszerűséget viszünk bele az iskolai tanításban, amennyi annak előnyére válik.

Ott nagyobbára kész mondatokat tanul a gyermek, itt önálló. Ez csak azok előtt nem jelent semmit, akik a betanult és az önállóan szerkesztett mondat közt nem tudnak különbséget tenni. A rendszer mellett több a kényszer. Az életszerű tanításnál több az érdeklődés.

Hogy lehet azért rendszertelenségről, zavarról, minden áron való újat alkotni akarásról beszélni, ha valaki a lehető életszerűsége, a gyermekek önállóságának előmozdítására és nagyobb érdeklődés biztosítására törekszik?! Ha nem is dolgozunk kaptafára, ez nem jelenti azt, hogy fej nélkül dolgozunk. A kezdők pedig ott is hibáznak. Én készséggel elismerem a Tanterv szerzőjéről, hogy amikor a Tantervet írta, feltétlenül jót akart és annak idején jó szolgálatot is tett vele oktatásügyünknek és ez nagy áldozat is volt tőle. Sőt, mint kiegészítőre, most is szükség van a Tantervre. De azzal, hogy az igazság ellen harcolnak, nem teszük a Tantervet örökéletűvé.

4) Abban igaza van a cikkírónak, hogy: a tanterv társadalmi anyagát a gyermekek önkéntes megnyilatkozásaiból is választhatjuk. De ha ezeket a tételeket nem csupán tájékoztatásul, mintául, nem csak példának vesszük fel arra, hogy a gyermekek miről szoktak önként nyilatkozni, hanem ezt az anyagot évekre előre beosztják, aztán a tanmenetekben tervszerű sorrendbe állítják, sőt a beszédtanítási vezérkönyvekben részleteiben is feldolgozzák ezt az anyagot és a hozzá írt utasítások is a tanárt bízzák meg a téma felvetésével és mikénti részletezésével, akkor ennek a tantervi anyagnak semmi köze sincs újabb gyermekcsoportok önkéntes megnyilatkozásaihoz. Kétségtelen ugyanis, hogy más gyermekcsoportok, ha gyakran nyilatkoznak is meg önként, csak véletlenül beszélnek egyik-másik témáról azok közül, amelyek az osztály számára elő vannak írva. És ugyanarról a témáról is egészen más részleteket és más és másképpen mondanak el, mint azok a gyermekek, akiknek megnyilatkozásaiból a tantervi címekeket kölcsönzik a tanterv szerzői. Ez természetes is. Minden ember a maga életét éli. A gyermek is. Más körülmények között élő embereket tehát más érdekli. A váci intézet növendékeit tehát sokban más érdekli, mint például a kecskeméti intézetét. Ugyanazon téma is érdekelheti, de más-más időben, és a témának egészen más részletei. Egy társaságnak már lehetnek közös témái, de csak az, amit maguk vetnek fel. A tanár itt is csak irányíthat. Közben-közben azonban maga is vethet föl témát. Más-más gyermekcsoport önkéntes megnyilatkozásai tehát semmi vonatkozásban nincsenek az ilyen tanterv címleteivel. A gyermek ugyan az előre megállapított anyagon, illetve a rendszeres tanítás mellett is eljut lassan oda, hogy végre

magától is tud itt-ott valami újabb tartalmat önállóan kifejezni, de legtöbbször csak olyat mond, amit a tanár vetett fel és fejezett ki. Ezek tehát eredetileg nem voltak önkéntes megnyilatkozások, holott a gyermek hozni is tudott volna jó témákat. Az ilyen *másodlagos* megnyilatkozások pedig nem fejlesztik az *önálló* beszédtudást, mivel ezeket készen kapta a gyermek. Az ilyen tanítás tehát inkább gátolja a tanulót az önkéntes megnyilatkozásban, mivel nincs benne az a törekvés, hogy a gyermek mielőbb és minél sűrűbben önként nyilatkozzék meg. Az ilyen tantervre tehát nem mondhatjuk, hogy kívánja az önkéntes megnyilatkozást, benne van az önkéntes megnyilatkozás is.

De annak az anyagnak tekintélyes részét, ami a beszédtanítási vezérkönyvekben a II. osztály anyagául fel van véve, nem is kölcsönözhatték a gyermekek önkéntes megnyilatkozásaiból, mivel a II. osztályos siketnémák önként olyanokat sohasem mondtak előre való betanítás nélkül.

5.) Az elmondottak után a tantervünk körül folyó harcra s különösen a mult számban megjelent cikk befejező részére vonatkozólag én is teszek néhány megjegyzést.

A tanterv közérdekű munka. A saját tantervünk pedig elsősorban nekünk szól. Annak hibáiért, fogyatkozásaiért mi szenvedünk meg és a növendékeink. Éppen ezért jogunkban is áll azt megkritizálni és amit jobbnak találunk, azt ajánlani.

Ezt tettem én. Mások bosszantásáért, vagy a mi pályánkon elérhető előmenetelért egy órát sem tudnék dolgozni. 15-ik éve, hogy önkéntes megnyilatkozások alapján tanítom a beszédet. Könyvet is írtam róla. Oly testet-lelket ölő munkát, amivel egy tanítási mód kialakítása és annak elfogadtatása jár, alacsony szempontokért örültség volna végezni. Sokkal magasabb célokért hoztam meg ezt a nagy áldozatot: mindnyájunk könnyebbségéért és a növendékeink nagyobb boldogulásáért. Azt a burkolt vádat tehát, amelyet a cikkíró cikke végén hangoztat, mint méltatlant, kereken visszautasítom.

Hiábavaló minden olyan erőlködés, amely azt akárná bizonyítani, hogy az önkéntes megnyilatkozás benne van a tantervünkben; úgy sem tudják azt sohasem bebizonyítani. A beszédtanítási vezérkönyv gyakorlati részében egyetlen példát sem említ a szerző az önkéntes megnyilatkozásra, már pedig, ha erre gondolt volna, elsősorban itt kellett volna rámutatnia kézzelfoghatóan az önkéntes megnyilatkozásra. A vezérkönyvek sablonos gyakorlati anyaga tehát egyrészt eligazít a tantervünk homályosabb kitételeinek értelmezésénél, másrészt csalahatatlan bizonyítéka annak, hogy a tantervünk és a beszédtanítási vezérkönyvek írója, legalább is akkor, mikor e munkáit írta, nem gondolt az önkéntes megnyilatkozásra. Ez természetesen éppen nem zárja ki, hogy amikor tanított, akkor növendékeit engedte önként is megnyilatkozni és azok esetleg gyakrabban is nyilatkoztak. Csak azt bizonyítja, hogy az önkéntes megnyilatkozásoknak

nem tulajdonított kellő értéket, ezért nem tartotta szükségesnek e munkáiban megemlíteni. Ha igaz értékét ismerte volna, akkor nemcsak néven nevezte volna munkáiban, hanem az önkéntes megnyilatkozásra való szoktatásra buzdította volna művei útján kartársait is. Most pedig már holmi szarvasokoskodásokkal nem lehet ezt e munkába belemagyarázni.

A gyakori önkéntes megnyilatkozást már az elemi iskolába is bevezették és a gyermeknek mind több teret engednek a kezdeményezésnél is. Milyen magatartást fognak majd az ellenkező állásponton levők tanusítani, — akik most is csak azt helyeslik, ha a gyermek csak elvétele nyilatkozik meg, — ha majd nálunk is kénytelenek lesznek elrendelni, hogy a kezdeményezésben a gyermeknek több teret kell biztosítani!? Erre kíváncsiak vagyunk!

A vakokra vonatkozó irodalom és híradás érdekében a vakok ügye munkásaihoz

Tanáregyesületünk ezévi közgyűlése, mint már ismeretes, szaklapunkban a vakok ügyére vonatkozó résznek szerkesztését most elsősorban vakokat oktató egyénre, rám bízta.

Mit jelent ez a megbízás? Senkise mondta, de én úgy éreztem az első perctől fogva, azt jelenti hogy ezentúl a Siketnémák és Vakok Oktatásügyének nem mint eddig, csak néhanapján, hanem rendszeresen, állandóan kell foglalkoznia a vakok dolgaival. Azt jelenti, hogy a vakok ügyének nemcsak a folyóirat címében, hanem a tartalmában, a benne tárgyalt anyag mennyiségében is egyenlő arányban kell osztoznia a siketnémák ügyével. Ennek tudatában csak meggondolások után mertem vállalni a társszerkesztőséget. Igen, mert míg más lapoknál a szerkesztés lényegében csak irányítást jelent, addig nálunk elsősorban a nyomtatandó anyagnak az előteremtését kell érteni alatta. Előteremteni pedig azt jelenti, hogyha máshonnan nem kap, török-szakad, magának a szerkesztőnek kell megírnia akár az utolsó sorig is, az egész lapanyagot.

Ismervén vakokkal foglalkozó kartársaim írásiszonyát, ilyen eshetőségre gondolnom kellett s mert magam sem vagyok teljesen ment ettől a betegségtől, azért húzódtam a szerkesztéstől.

Aztán mégis vállaltam. Vállaltam, mert bíztam benne, hogyha arról lesz szó, hogy szaklapunknak szellemi fönntartását egyenlő arányban osszuk meg siketnémákat tanító kartársainkkal, mikor hát egyenlő teljesítményekre leszünk utalva, akkor vakokkal foglalkozó munkatársaim ügyszeretete velem együtt meg fog felelni az ezzel járó munkának.

Nézzük közelebbről, mi föladat vár ránk.

Folyóiratunk egyik célja a vakok ügyének, épúgy, mint a siketnémák ügyének, szakirodalmi írásokkal való fejlesztése. Közül tehát a

vakok nevelésébe, oktatásába, foglalkoztatásába, gyámolításába vágó és a vakok bármily irányú érdekeit előmozdító, nemkülönbén az ügy közelebbi, vagy távolabbi múltját tárgyaló értekezéseket.

A vakok dolgait tárgyaló hazai irodalmunk szegény. Annyira szegény, hogy az „irodalom“ szót is alig merjük rája alkalmazni. Ha végig lapozzuk folyóiratunk évfolyamait és összevetjük a vakokra és a siketnémákra vonatkozó közlemények mennyiségét, terjedelmét, oly nagymértékű aránytalanságot kell megállapítanunk a vakok hátrányára, amelyet sem a vakok és siketnémák intézményeinek, sem a kétféle oktatási és gyámolítási ágat szolgáló egyéneknek az arányszáma meg nem okol.

Pedig én tudom, mégpedig jórészt közvetlen megfigyelésből tudom, hogy minden a vakok ügyével-dolgával foglalkozó embernek vannak tapasztalatai, érdekes meglátásai, eredeti eszméi, de akadnak gondolatban hordott, sőt a gyakorlatban foganatosított sajátos tanítási módok, nevelési elvek, a foglalkoztatásra, gyámolításra vonatkozó eredeti tervek is, melyek még nyomdafestéket nem láttak. Nos hát ezekről nem lehet tovább hallgatni. Ezeket meg kell írni, lapunk hasábjain meg kell vitatni. Ha ki-ki megírja azt, amit készen gondolatban őriz, amit mint eredetét gyakorlatban foganatosít, abból a mi mindennapi munkánkba belenyúló olyan szakirodalmi élet indul meg, melynek mozgásait valamennyien meleg érdeklődéssel figyeljük, mely munkánkra termékenyítően, megkönnyítően hat, mely folyóiratunkat évekre ellátja anyaggal s amely egyszerűbe megszünteti a vakokra és siketnémákra vonatkozóan, legalább a mi folyóiratunkban megjelenő irodalmi termékek közötti említett aránytalanságot.

Tudjuk, a főfoglalkozásunkkal járó kicsi darab kenyeret a kartársak csaknem valamennyien mellékfoglalkozások útján pótolják, ami munkarejüket leköti, talán munkakedvüket is lohasztja. De azt is tudjuk, hogy ennek a szegény országnak és kulturájának helyzetével, a kicsi lehetőségekkel senki sem számol jobban, tisztább hazafiassággal, mint a magyar tanár. Azt is tudjuk, hogy a vakokkal foglalkozó munkatársaink szeretik hivatásukat, azért áldozatot hozni is készek. Azért bizalommal várjuk lapunk hasábjain szakértekezéseiket.

Lapunk másik célja, hogy állandóan tájékoztatást nyújtson a vakok ügye terén előforduló általánosabb érdekű és följegyzésre érdemes, úgy a szellemi életet, mint az anyagi viszonyokat érintő változásokról. Ez a célkitűzés nemcsak a lap mai olvasóit szolgálja, hanem szükséges a jövő, a történelem szempontjából is, mely, ha pusztán csak az igazgatói íróasztalokon a függelem és a szolgálati szabályok procrusteságyaiban született iratokra támaszkodik: hiányos, száraz, életnélküli, sőt nem ritkán hamis.

Érdeklík tehát lapunkat a vakok törekvései, mozgalmi, erkölcsi és anyagi helyzete, a vakok érdekében a társadalomban megindult törekvések, mozgalmak; a vakok minden szervezetének, intézményének élete, erkölcsi és anyagi jólétének kérdései, vagyoni viszonyai; nevelés-

oktatási, foglalkoztatói újságok, kísérletek, eredmények; az intézeti ifjú-sági szervezetek működése, intézeti ünnepek, az intézmények nevesebb látogatói; egyes intézeteink növendékeinek, gyámoltjainak, az ön-állón élő vakoknak, nemkülönben a vakokkal foglalkozó egyéneknek élete munkássága, szórakozásai. És mindez a komoly vonatkozásoktól kezdve egészen az adómáig.

Minden intézmény, szervezet életében, működésének területén gyakran teremnek ilyenféle, följegyzést kívánó adatok. Csak röviden papirosra kell azokat vetni és eljuttatni ide szerkesztőségünkbe.

Kérjük ezért elsősorban az intézmények és szervezetek vezetőit, tegyék ezt meg ők maguk, vagy gondoskodjanak róla, hogy megtörtén-jék. A legtöbb intézetnek megvan a krónikása. Ahol nincs, ott meg kellene valakit bízni ennek a tiszteletbeli szép tisztségnek a betöltésével. Elsősorban a krónikások lehetnének lapunk rendes tudósítói, kik vállal-nák a származó adatoknak ide hozzánk, sajtó alá való juttatását. Kérjük az intézmények és szervezetek vezetőit, gondoskodjanak állandó tudósi-tóról a vezetésük alatt álló intézmények, illetve szervezetek egész mű-ködési területére szóló megbízással és közöljék velünk a tudósítók neveit és címeit. De kérünk és várunk ilyen hírszerű anyagot a vakok ügye többi munkásaitól is, mint alkalmi tudósítóktól. Minden közleményt, a híreket is, a tudósító nevével, vagy az általa megjelölt névjegyével közlünk.

Bárki közreműködik abban, hogy a vakok ügyének mezején szár-mazó lényegesebb változásokról, eseményekről időről-időre minél telje-sebb képet adhassunk, hálára kötelezi nemcsak a jelen olvasóközönséget, hanem, mert a történelemhez hord köveket, a jövő nemzedékeket is.

Kirschenheuter Ferencz

Irodalom

G. Kühn: Hogyan lehet időszerű racionalizálással a vakok intézete növendékeinek kiképzését előmozdítani. (*Der Blinden-freund, 1929. 11.*) Mi a racionalizálás? A technika és a tervszerű szervezés minden eszközének fölhasználása a gazdaságosság, a javak előállításának fo-kozása, azok olcsóbbá és jobbá tétele céljából. Technikai eszközei: a készít-mények egységesítése, a termelési eszközök, valamint a nyersanyagok, a segéd-eszközök és az erőtömegek jobb kihasználása, a termelési eszközök pótl-ása technikailag tökéletesebb és értékesebb eszközökkel. A szervezés eszközei: a munkák lebonyolításának egyszerűsítése és intenzívebbé tétele, egymást kiegészítő üzemek célszerű kombinálása. Az intézet he-lye határozza meg a racionalizálás méreteit. Milliós, fejlett ipari város-ban nagyobb, kis városban, községben, földmívelő vidéken csak kisebb

mértékben alkalmazható. Az önállóan kisipart űző vaknak csak kisebb gépekre (szőröcsomó-osztályozó, vágó, stb. gépekre) van szüksége. A növendékek képesség szerint csoportosítandók a műhelyekben. A tehetetlenek, lusták, született semmittevők, passzívok, törődöttek elválasztandók az ügyesektől és szorgalmasaktól. Az utóbbiak így alaposabban képezhetők ki, képesek lesznek a segédvizsga letetésére és a racionalizálás szellemében való munkálkodásra. Úgy a felsőbb csoportba való átjutás, mint az alsóba való lecsúszástól való félelem buzdítóan hat. Az órarend úgy állapítandó meg, hogy az ipari munkaidőből minél kevesebb vesszen kárba. A hosszú vakációk akadályai az ipari kiképzésnek. Ezek a vakációk az egész kiképzési időnek csaknem egy harmadát teszik ki. Az intézetek helyzete általában nehéz. Van bennük óvó, és iskolai kiképző tagozat, iparműhelyek, zongorahangolás, közepes és magas színvonalú zenei oktatás, kereskedelmi tagozat, a csökkentlátásúak és gyönggethetségűek osztályai stb. Különösen nehéz helyzetben vannak e tekintetben a kisebb intézetek. Az intézetekben folyó sokoldalú tanítás sok tanárt és mestert kíván, ami drágává teszi az oktatást. Németországban egy oktatóra (tanárra, mesterre) 6:87 növendék jut. Egy növendék napi ellátása pedig körülbelül 7 márkába kerül, annyiba, mint egy egyetemi polgáré. Kívánatos volna egyes csoportok (zenészek, gyönggethetségűek, hangolók) centralizálása.

Vollmann János.

Geschichtliche Mitteilungen über die Provincial-Taubstumm-Anstalt zu Weissenfels. Ezen a címen közli Brehmer Rudolf igazgató a siketnémák weissenfelsi intézetének történetét 100 éves fennállásának jubileuma alkalmából. Ez az intézet, mint oly sok más, az akkori időben, dr. Graser általánosítási törekvésének köszönheti létesítését. Hosszú időn keresztül az ottani tanítóképzővel volt kapcsolatos, s csak 38 év után lett e gyakorlóiskolából önálló intézet. Tipikus kisintézet volt mindig. Legmagasabb növendéklétszáma 79 volt 1899-ben. Externátus volt, ahol az évtizedes együttműködés alatt szinte családi kötelékek fejlődtek ki az intézet, annak növendékei és az eltartók között. De ezeket a szoros kötelékeket a háború szétszakította. A régi eltartók elszéledtek, elszegényedtek, újak nem jelentkeztek s így kénytelenek voltak 1923-ban internátust létesíteni.

A 100 éves események leírása bennünket nem érdekel közelebbről. A fontosabb belőle az, hogy Hill Mór 1830-1874-ig itt működött. Érdekes az intézetnek az órarendje. Itt, ahol a nagy Hill tanított, s ahol megszületett az a tézis; „úgy fejleszd ki a siketnéma gyermek beszédét, amint azt az élet az érzékünél létrehozta“ itt a beszédtanításnak osztályonként *öt* (heti 2-4 óras) tagozata van. És pedig: 1. beszéd, 2. szemléltető oktatás, 3. olvasás és beszéd, 4. szabad beszéd, 5. nyelv-alaktan: s ezeken kívül még külön fogalmazás. A hittant már a 3. iskola-évben kezdik s heti 4-5 órát szentelnek neki. Rajzra csak heti 2 órát, de szépíráásra is ugyanennyit fordítanak. Torna mindennap van. (6-8 óra hetenként.) A többi tantárgyak körülbelül a mieinkével egyenlők.

Figyelemre méltó még, hogy a kilépett növendékek gyámolításával egy segítő-egyesület foglalkozik, mely a kilépett leányok részére Halle-ban otthont létesített. Ilyen otthonra minálunk is égető szükség volna.

Deschensky Ferenc.

A hibásbeszédű gyermek. (Das Sprachkranke Kind). A német beszédgyógytani társaság megbízásából kiadta E. Hesenkamp. Halle, 1930. Terjedelme 168 oldal. Ára 8·40 M. Megrendelhető a kiadónál: Halle a. S., Bernhardystrasse 1.

A német beszédgyógytani társaság önálló első országos értekezlete (1929. május 23—25) tárgyalásainak központjába a hibásbeszédű gyermek nevelési feladatait állította. Az orsz. értekeztet munkássága úgy a szakembereknél, mint a szakirodalomban jelentős visszhangot és nagy elismerést keltett. Az előadások és hozzászólások a beszédgyógypedagógiai kutatás és gyakorlat teréről igen gazdag anyagot szolgáltatottak, amelyet most adott közre a Társaság. Tartalmából néhány jelentősebb címet közlünk:

Fröchels, Wien: Moderne Bestrebungen auf dem Gebiete der Logopädie.

Nadoleczny, München: Das stotternde Kleinkind und seine Einschulung.

Gutzmann, Berlin: Das sprachunfertige Kleinkind.

Schleuss, Hamburg: Eröffnung der Ausstellung.

Wittsack, Halle: Sprechkunde — Normalschullehrer — sprachkrankes Kind.

Flatau, Berlin: Arzt und Lehrer im Kampfe gegen die Sprachgebrechen.

Hansen, Hamburg: Arzt und Lehrer im Kampfe gegen die Sprachgebrechen.

Dirr, Karlsruhe: Die Ausbildung der künftigen Sprachheillehrer.

Friedländer, Görlitz: Aus meiner Arbeit in der Anfängerklasse für sprachgestörte Kinder.

Schleuss, Hamburg: Über die sprachliche Behandlung der Kinder mit Gaumenspalten.

Lindena u, Berlin: Der heilpädagogische Einfluss des Gesangsunterrichts in der Sprachheilschule.

Rösler, Halle: Fürsorge für sprachgebrechliche Jugendliche.

Ziehen, Halle: Sprechen und Denken von Standpunkte der Spracheilkunde.

Halle a. S. a beszédgyógypedagógia terén vezető szerepet visz. 1927-ben az összes tanulólétszámnak 1·97⁰/₀-a részesült külön iskolában és osztályokban szaknevelésben és tanításban. Hallei többéves tapasztalatok megállapították, hogy minden 100 tanulóból legalább 1 dadogó. Sajnos, hazánkban a beszédgyógyításnak szép lendületet vett ügye igen stagnál.

Ezért ezt a könyvet, mely a beszédgyógyítás ügyét minden vonatkozásban értékesen propagálta, melegen ajánljuk minden hazai tényező és érdeklődő figyelmébe.

Sch. A.

Herodek Károly: Vaksági okok. (Egészség, 1929. december). A szerző ezt a közel fél ívre terjedő értekezését a vakok királyi intézetébe való föl vételhez szükséges orvosi bizonyítvány kérdőpontjainak ismertetésével vezeti be, azután közli az intézeti növendékek megvakulásának okait, mint következők:

Újszülöttek kankós szemgyúladása	62	növendék	29.08	%
Látóidegsorvadás	28	„	13.14	„
Szürkehályog	27	„	12.67	„
Szemtekesorvadás	17	„	7.38	„
Fertőző betegségek (vörheny, himlő, stb.)	13	„	6.30	„
Szemtekesérülés	9	„	4.23	„
Érhártyalob	11	„	5.16	„
Zöldhályog	8	„	3.76	„
Agyhártyalob	6	„	2.82	„
Szaruhártyagyúladás	6	„	2.82	„
Szemrengés	7	„	3.29	„
Veleszületett rendellenesség	4	„	1.88	„
Szívárványhártyagyúladás	3	„	1.61	„
Szarúhártyahomály	3	„	1.61	„
Vérbaj (lues)	2	„	0.96	„
Szemteketágulás	2	„	0.94	„
Ideghártyalob	2	„	0.94	„
Ideghártyaleválás	2	„	0.94	„
Szívárványhártyalob	1	„	0.47	„

Összesen: 213 növendék 100.00 %

Ezután egyenkint bővebben foglalkozik a szerző a megvakulás okaival s ezekkel kapcsolatban a gyengetehetségű, csökkentlátású és siket vakokkal s a vak gyermekek iskoláztatására való buzdítással fejezi be cikkét.

Kf.

Untersuchung über das Ablezen vom Munde bei Taubstummen und Spätertaubten. Dr. Paul Goldmann, Ratibor. (Különnyomat az „Archiv für die ges. Psychologie“ Bd. 67.-ből.)

A szerző, -aki siketek tanára — doktori dissertációjával a szájról-olvasásban egy igen fontos szakkérdést törekedett megvilágítani.

20 siket növendék és 4 felnőtt nagyothalló szájról olvasási teljesítményeit állította egymás mellé a szerző. Az egyes szavaknál a siketek teljesítményei jobbak, mint a nagyothallókéi, akik azonban az értelmes összefüggések visszaadásában messze felülmulják az előbbieket.

A szájról-olvasás jósága függ a szerző szerint: 1., a feladat iránti odaadástól, 2., a szájról-olvasó értelmi és beszédbeli fejlettségétől, és 3., a beszédmozgási kép időbeli lefolyásának a természetétől.

A szájról-olvasás nehézségeit illetőleg a következőket találta a szerző: 1., A konkrét tartalmu mondások könnyebben olvashatók szájról, mint az elvont dolgokról szólók. 2., Az átvitt értelem nehezen hámozható ki. 3., Az állítmány helye a mondásban igen fontos szerepet játszik a szájról-olvasásnál. 4., Az egyszerűbb mondások könnyebbek, mint az összetettek. 5., A jelzők és határozók lényegesen megnehezítik a szájról-olvasást.

A szerző pedagógiai következtetései: 1., A szájról-olvasást nem tartja alkalmas eszköznek az értelem műveléséhez, azért elveti azt az elvet, amely szerint az írás sohasem előzheti meg a szájról-olvasást. 2., A mondatsemák betanultatását a szájról-olvasási készség kifejlődésére elengedhetetlennek tartja. 3., Ajánlatos minél előbb az olvasókönyvet felléptetni. 4., Amikor a Mundhandsystem szájról-olvasás előnyeit teljes mértékben ki akarja használni a szerző, elveti a jel segítő szerepét.

Michels

Egyesületi és intézeti élet.

Választmányi gyűlés. Egyesületünk választmánya *Herodek Károly* egyesületi elnök elnöklete alatt f. évi január 18-án d. u. a siketnémák budapesti áll. intézetében választmányi gyűlést tartott. A választmányi gyűlés csak folyó ügyeket tárgyalt. (ik)

Szakülés. Egyesületünk elnöksége f. évi január 18-án d. u. a választmányi gyűlés befejeztével a siketnémák budapesti állami intézetében nyilvános szakülést rendezett. A szakülés érdemes előadója *Völker József* kartársunk volt. Témájának címe: *A gyógypedagógiai tanárképző szaksítás ügyének jelentősége.*

I. Mielőtt az igen látogatott szakülés lefolyásáról referálnék, előbb egy-két helyénvalónak látszó tényt kívánok leszögezni.

1., Nem hiszem, hogy akadna ma kartárs, aki komolyan foglalkoznék azzal a gondolattal, hogy tanárképzőnk egységes szervezete megbontassék. Az ilyen akció ma nyilvánvaló veszedelmét jelentené erkölcsi és anyagi értelemben vett ügyünknek. Amikor ezekre való hivatkozással azt állapítom meg, hogy ilyen tendenciát senki se juttatott kifejezésre, ugyanakkor joggal állíthatom azt is, hogy kár volt tehát a felvetett kérdés ellenzőinek a helytelenül jegesnek képzelt felhők ellen félre verni a harangokat. Legyenek meggyőződve arról, hogy ezekben a felhőkben nem vetést pusztító jég volt készülőben, hanem áldást hozó olyan eső, amilyen után — a legjobb tudomásom szerint — egyaránt szomjuhozik úgy a siketnémák és a vakok oktatásügye, valamint a mindenképen tiszteletre méltó harmadik ágazat oktatásügye is.

2., A kérdés támogatói ugyanis azt akarják, hogy az általuk elképzelt azzal a szakosítással, amelyik egyáltalán nem bolygatná meg tanárképzőnk *egységes szervezetét* olyan reform jöjjön, amelyik tartalomban és formában is csak emelni volna hivatott *egységes szervezetű* tanárképzőnket.

Ez az elgondolás nagyjából a következő:

A nyolc féléves tanárképző első négy féléve arra szolgál, hogy az egyes szakokat egyaránt érintő és érdeklő *nyelvtudományi, filozófiai, pszichológiai* és (a nálunk kívánatos határokon belül) *orvosi* háttérű tudományos elméletekkel előkészítették (lehetőleg az egyetemen) leendő tanárgenerációnk tanárjelölt gárdája arra, hogy azok egy-egy szaknak elméleti tudományát és ugyancsak elsőrangban kívánatos gyakorlatát — kutató és elmélyülni tudó alapon — a másik négy félév alatt mennél behatóbban legyenek képesek felölelni. A kérdés támogatói ugyanis szentül hiszik, hogy ezt a kívánalmat a 3—4 szak együttes (szakosítás nélküli) művelése mellett nem érheti el a tanárképző. Nem pedig többek között azért sem, mert a sokféleséggel a tanárjelöltek érdeklődési- és figyelmi köre szükségtelenül és úgy tolódik el, hogy ebből a szét-szóródottságból nincs haszna se az egyik, se a másik *ténylegesen meglévő szaknak*. Az elmélyülni tudó igazi szakszerűséghez másodsorban tehát idő és szűkített körű foglalkozási ágazat kell. Ezt mondja a 2x2 is.

De eltekintve most a lényegtől s a lényeghez tartozó azon tényről, hogy minden tanárképző szakosított, csak a miénk nem, ahol pedig sokkal inkább válhatnának ki igazán érdemleges szakok, mint más tanárképzőkön, még formai szempontok is kívánják a szakosítást. Ha tanárképzőnk hallgatói közül kit-kit azzal az igen természetszerű kérdéssel lepnek meg, hogy milyen szakos, vajjon felelhet-e erre zavar nélkül érdemlegesen?!

II. Ezeknek előrebocsajtása után rátérek most más feljegyzéseim alapján az egyes felszólalásokra. (Azokat mind és részletesen — hely hiánya miatt — nem vetem most papírra. Ha azonban a szükség úgy fogná kívánni, vállalkozom azoknak egyenkénti és egészen részletes boncolgatására is.) A kérdéshez pro és kontra hozzászóltak: *Dr. Tóth, Istenes, Puha, Simon, Schulmann, Vida, Nagy Péter, Pánczél, Michels, Klug és Horváth Kálmán*. Alábbiakban inkább csak az ellenérvek egy-némelyikével fogok — de csak úgy nagyjából — foglalkozni. A kérdés támogatóinak véleményét nem részletezem, mert az jórészt kifejezésre jut a fent már elmondottak keretein belül.

Boncolgassunk tehát egy-két ellenérvet!

1., Legerősebb és külszínre leghatásosabbnak látszó ellenérv az volt, hogy már csak azért se lehet ilyen irányú reformról beszélni, mert ezzel egyrészt megbolygatjuk a tanárképző *egységes szervezetét*, másrészt pedig bizonyos okokból ma még veszedelmes is és időelőtti is az újítani akarás. Az itt felhozott ellenérv egyik részére — a tanárképző *egységes szervezetének* kérdésére — fentebb már adtam feleletet. Annak

másik részére a következőkben legyen szabad válaszolnom: Az ellenzőknek igen kedves gondolata a gyógypedagógia fogalmi körének minduntalan való tágítani akarása. Egy pillanatilag se kételkedem az előzmények után abban a feltevésében, hogy ha olyan irányú javaslattal jönnek, hogy a gyógypedagógia fogalmi körének tágítása címén reformáljuk meg tanárképzőnket is, akkor egyszerűen elmulna úgy az aggodalmaskodás, mint pedig a félelem, nemkülönben pedig az időelötltség kérdése. Erre ugyanis volt már a közelmúltban is példa s egészen bizonyosan követné azt, mégpedig nem is holnapután, hanem mindjárt holnap, a másik példa is.

2., Történet hivatkozás az *egységes gyógypedagógiai tudományra* is. Kialakulhat ez minden akadály nélkül az első négy félévben is. Ennyi idő alatt a szükséglethez képest és alapul, eleget lehet tudományoskodni az *egységes gyógypedagógiai tudomány* érdekében. A szorosán vett szakbéliség tudománya és gyakorlata is megérdemel, még pedig külön-külön, tehát szakonként négy félévet annál is inkább, mert igen-igen sok anyag vár e címenek szakok szerinti feldolgozására.

Ugyanez a felszólaló szinte már bántóan emelte fölé az *egységes gyógypedagógiai tudományt* az egyes szakok elméleti (tudományos) és gyakorlati értékének. Hogy hová jutunk az ilyen elcsuszamlásokkal arra — szükség szerint ugyancsak hajlandó vagyok választ adni.

3., Az egyik felszólaló, aki mindenképpen támogatója a felvetett kérdésnek, arra mutatott rá, hogy annál kevésbbé érti egyesek részéről ezt a nagy ellenzést, mivel — a legilletékesebb helyen s a legilletékesebb ajkáról — a tanárképzőn is elhangzott már az a kijelentés, hogy *a tanárképző legközelebb álló fejlődési vonala a szakosítás felé mutat*. A kérdést támogató felszólaló e helyen is fentartja a fenti közlés megtörténtét azzal a megtoldással, hogy ez a közlés akkor, amikor a tanárképzőn elhangzott, nem kísértetett azzal a szakülésem elhangzott megtoldással, illetve magyarázattal, amivel kísérte azt az érdekelt és replikázó kartárs. Hajlandó vagyok ezúttal azt hinni, hogy ez alkalommal elhagyta az illető kollégát a hű emlékezet ténye. Annál is inkább hajlamos vagyok ennek hívésére, mert ez a lélektani jelenség a nagy elfoglaltságúak életében nem is egészen ritka jelenség. Éppen ezért csak „Lapsus memorine“-nek tekintem az ügyet.

4., Volt olyan felszólaló is, aki a lényegtől eltérve, többek között azt kutatta, hogy a szakosítás esetén milyen lesz a diploma szövege. Az ezt kutató kartársamat arra kérem, hogy vizsgálja meg ezt a kérdést a többi tanárképzőkön. Ezúton nagyon megnyugtató, sőt kari szempontból igen értékes formára fog bukkanni.

5., Egyik újabb generációbéli kollégánk meg éppen a siketnémák oktatásügyével kapcsolatosan tartja legkevésbbé szükségesnek a szakosítást. Ezt az állítását arra az egyéni meggyőződésére alapítja, hogy — szinte a többi ágazat rovására — ebből az ágazatból adtak nekik a legtöbb szakszerűt és a legtöbb részletkérdést. Ezt a nagyon is subjektív értékű

nyilatkozatot azonnal megragadta egy olyan idősebb kartárs, aki megörülvén ennek a nagyon is subjektív természetű nyilatkozatnak, minden további tárgyilagos érv nélkül az ellenzők táborához csatlakozott. Ez annál is inkább feltűnt nekem, mivel nem ily vélekedésűnek ismertem.

6., Az egyik felszólaló meg azzal érvelt a felvetett gondolat ellen, hogy a szakosítás mellett megnehezül a hallgatóknak, mint leendő tanároknak az elhelyezkedése és lehetetlenné válik a multban divott áthelyezés.

Az itt felhozottakra vonatkozó rövid válaszom a következő:

A hallgatók sorsa nekem is fáj, még pedig kikötés nélkül. Az ellenkező oldalon levőknél úgy látszik csak akkor, ha bizonyos felfogásbeli érdekük úgy kívánja azt. Ezt igazolja az a tény, hogy amikor azt a gondolatot vettem fel egy más alkalommal, hogy tanárképzőnk hallgatóinak számát valahogy redukálni kellene, mert nem tudjuk azoknak a 10 %-át se elhelyezni, válaszul olyan kijelentés is elhangzott, még pedig a legilletékesebb ajkáról, hogy a tanárképző nem elhelyező intézet. Nem is olyan régen volt ez az *akkor!*

Erre az érzelmi szempontra nem válaszoltam szívesen, de viszont más szempontból meg jónak láttam az arra való rámutatást azért, hogy igazoljam azt, hogy bizonyos köröknek csak időlegesen ad gondot a hallgatók jövő sorsa.

A kérdés nem érzelmi részre a következő a válaszom: Ma már minden szaknak van legalább is 4 intézete, így tehát a hangoztatott, de nem kívánatos áthelyezés most már nem ad olyan gondot, mint a multban.

Az elhelyezkedés megnehezülését is meg lehet akadályozni úgy, hogy az egyes szakok létszámát ahhoz kötik, hogy mennyi a körülbelüli szükséglet. S higyjék el Uraim, hogy ezzel sokkal biztosabban és jobban szolgálom a hallgatók leendő elhelyezkedését, mint a szakosítás nélküli tömeg-létszámmal. Ez az érvelésem és felfogásom előadás nélkül is megérthető.

7., Utolsónak hagytam azt a mindenképen tarthatatlan érvet, hogy ezt a kérdést nem is volt jogunk tárgyalni. *Szóval a fogyasztóknak semmi közük ahhoz, hogy mit és hogyan vetnek a termelők a piacra!?* Ők még tanácsot se adhatnak, kérést se közvetíthetnek.

Lapunk utján befejezésül csak azt közöljük még, hogy határozat nem hozatott. Nem pedig azért, mert szakülés határozatot nem hozhat. *(ik.)*

Egyesületünk új tagjai. Egyesületünk választmánya folyó évi január hó 18-án tartott gyűlésén a tagok sorába felvette *Gáldy Andor* és *Reinwarth Lujza* kartársainkat. Egyesületünk új tagjait melegen köszöntjük. *(ik)*

Különfélék

Államtitkári látogatás. Dr. *Petry Pál* kultuszminiszteri államtitkár úr Dr. *Hoór Károly* min. oszt. tanácsos úr kíséretében meglátogatta a siketnémák budapesti áll. intézetét. Egy-egy alsó, középső és felső osztályokban meghallgatta a növendékek beszédbeli készségét és elméleti tudását, majd pedig magát az intézetet, annak helységeit és berendezését, valamint a növendékek élelmezését tette tanulmánya tárgyává. Nyert benyomásai alapján elismerését fejezte ki úgy az igazgatónak, mint a tanári karnak. (ik.)

A Nyomorék Gyermekek Országos Otthona és a gyógypedagógia. A. m. kir. vallás- és közoktatási miniszteriumnak 700-70/3-1929. sz. alatt kelt s a budapest székesfővárosi kir. tanfelügyelőséghez intézett rendeletének másolata. „Miután a Nyomorék Gyermekek Országos Otthonában csak testi törődöttségben szenvedő, de teljesen ép szellemű és érzékszervű tankötelesek nyernek nevelő-oktatást, meg kell állapítanom, hogy ezen intézetben az oktatás ellátása különleges gyógypedagógiai módszert nem igényel. Éppen azért az 1921. évi július hó 27.-én 26.454/VII. szám alatt kelt rendelet hatályon kívül helyezése mellett a Nyomorék Gyermekek Országos Otthonában létesített iskolát az 1921. évi XXX. t. c. alapján népoktatási intézménynek minősítem, s felügyelet és pedagógiai ellenőrzés szemponjából a kir. Tanfelügyelőség hatáskörébe utalom. Budapest, 1930. január 10.-én. A miniszter helyett: Dr. Petri Pál s. k. államtitkár.“ (ik.)

A Magyar Gyógypedagógiai Társaság évi nagygyűlése január hó 26-án folyt le a Vakokat Gyámolító Orsz. Egyesület hangversenytérképében. *Rottenbiller Fülöp dr.* elnöki megnyitója után *Tóth Zoltán dr.* főtitkár számot adott a társaság évi működéséről, majd a tisztújítás következett, melynek során társelnökké *Nagy Árpád h.* államtitkárt, ügyvezető elnökké pedig a leköszönt *Ákos István* helyébe *Hoór Károly dr.* min. osztálytanácsost, a gyógypedagógiai ügyosztály főnökét választották meg. A tisztikar többi tagja maradt a régi.

Ákos István ünneplése. A Magyar Gyógypedagógiai Társaság a Vakokat Gyámolító Orsz. Egyesület nagytermében január hó 26-án *Rottenbiller Fülöp h.* államtitkár elnöklésével díszgyűlés keretében ünnepelte ügyvezető elnökének, *Ákos Istvánnak* félszázados pedagógiai munkásságát. Az ünnepeltnek *Nagy Árpád h.* államtitkár, a társaság társelnöke nyújtotta át meleg szavak kíséretében a kormányzói elismerést jelképező bronzérmét, majd leleplezték *Ákos István* életnagyságú olajfestésű képmását. A művészi értékű kép *Prohászka József* festőművész alkotása. *Schreiner Ferenc* tanár nagyszabású, szép beszédben méltatta az ünnepeltnek sokirányú kezdeményező és eredményekben gazdag munkásságát, majd átnyújtotta neki a társaság örökös tiszteletbeli elnökségéről szóló díszokmányt. Ezekután következtek

az üdvözlések. *Ákos István* mélyérzésű szavakkal mondott köszönetet az ünneplésért, mely a Vakok Homeros Énekkarának alkalmi énekével ért véget. Az ünnepeket mi is melegen üdvözljük.

Beniczky Lajosné ünneplése a Vakokat Gyámolító Orsz. Egyesületben. Az egyesület 1929 december hó 15-én díszgyűlés keretében melegen ünnepelte székházában egyik érdemes elnökét, *özv. Beniczky Lajosné*t, ki 30 év óta tevékenykedik a vakok érdekében. A gyűlést *sipeki Balás Béla* ügyvezető elnök nyitotta meg, ki köszöntötte az ünnepeket s átnyújtotta neki a kormányzói elismerést jelképező bronzérmét, majd *Tóth Zoltán dr.* igazgató méltatta *Beniczky*né érdemeit. A vakok vidéki intézményei és egyesületei nevében *Klug Péter* a gyógypedagógiai intézetek orsz. szakfelügyelője, az egyesület választmányja nevében pedig *Schweiger Béla dr.* ügyvéd üdvözölte az ünnepeket, míg az egyesület gyámoltjai képviselőjében *csokonai Vitéz Gizella* beszéd kíséretében rózsacsokrot nyújtott át a jubilánsnak. *Beniczky*né meghatottan köszönte meg az ünneplést. A díszgyűlést a Vakok Homeros Zene- és Énekkarának hangversenye követte *Schnitzl Gusztáv* tanár vezetésével. Kf.

A Vakok Homeros Énekkarai. A Vakokat Gyámolító Orsz. Egyesület budapesti műhelyeinek énekkara 1902-ben alakult meg egyidőben a Vak Munkások Gróf Andrássy Dénes Önképzőkörével, mint a körnek énekkara. A vakok királyi intézetéből a műhelyekbe került egy-egy zeneértő vak munkásnak, vagy az egyesület egy-egy tisztviselőjének vezetése alatt működött s az önképzőköri ünnepségeken jutott szűkebb-körü nyilvánosság elé. 1906-tól 1915-ig rövidebb időn át *Fodor József* tisztviselő és átmenetileg *Tóth Zoltán*, az egyesület mostani igazgatója, akkoriban az Önképzőkör tanári elnöke, majd hosszú éveken át *Hikkel István*, az egyesület mostani gondnoka fáradoztak a kar tanításával és vezetésével, mely mint vegyeskar működött 1911-ig. Ekkor, miután a vidékre helyezett férfi vak munkások helyét is nők foglalták el az egyesület műhelyeiben, a vegyeskar női karrá alakult át.

1915 szeptemberében *Lumpe Gizella* okl. énektanárnő szakavatott kezeibe került a női kar. Míg eddig a kar csak énekelni tanult, *Lumpe Gizella*, ki maga is vak volt, szakszerű és rendszeres hangképzésben és énekkutatásban részesítette a tagokat, sőt a szólóénekesek egész sorát képezte, kik közül többen nyilvános hangversenyeken szerepeltek, sőt *Riedl Margit* meghívásra mint hangversenyénekesnő külföldre is eljutott. Az egyre fejlődő női kar mind gyakrabban lépett föl nyilvánosan az egyesület által évente kétszer rendezett délelőtti hangversenyeken, a herminamezői meg a domokosrendi egyházközségek kulturdélutánjain, a Move és a Máv északi főműhelyeinek nagyobb ünnepségein. Ugyanez a kar 1921-től 1927-ig énekkara volt a herminamezői plébániatemplomnak is. Egyházi énekekre a templom vak kántora, *Lazin Vitélyos* tanította s ünnepnapokon az ő vezetése alatt énekelt a kar a nagymiséken. *Lumpe Gizella*, ki csekély díjazásért tizenkét éven át lankadatlan szor-

galommal nagyon eredményes munkát végzett, 1927-ben megvált a kartól s 1928 szeptemberében meg is halt. Tanítványai, kik közül huszonketten ma is gerincét adják még a női karnak, hálával emlékeznek rája, mint áldozatkész sorstársukra és mesterükre.

1927 végén új korszak kezdődik a vak munkások énekkarainaktörténetében. Ez év októberében *Huszka Jenő dr.* min. tanácsos, a gyógypedagógiai ügyosztály akkori főnöke énekelni hallotta a vakok kir. intézete növendékeinek énekkarait s a hallottak hatása alatt szóvá tette, hogy nem lehetne-e ily karokba szervezni a felnőtt vakokat is. *Schnitzl Gusztáv*, az énekkarok vezetője, meg *Tóth Zoltán dr.*, a Vakokat Gyámolóító Orsz. Egyesület igazgatója az eszme megvalósításában egyedül csak anyagi nehézséget látott, de miután ügyosztályfőnökük a költségek lényeges részét állami forrásból kilátásba helyezte, december hóban *Schnitzl* már újjászervezte, megnépesítette a vezető nélkül maradt női kart és céltudatos, kitarító munkája 1928 márciusában létre hozta a vegyeskart is, mégpedig azzal a céllal, hogy hangversenyeken, temetéseken, esküvőkön énekelve, a karok mellékjövédelmet biztosítsanak iparos és zenész tagjaiknak és hogy nyilvános szereplésükkel népszerűsítsék a vakok ügyét. Így alakultak meg új céllal, új néven a Vakok Homeros Énekkarai.

A női kar 48 tagú, valamennyi bennlakó iparos. A női kart 30 férfi tag egészíti ki 78 tagú vegyeskarrá. A 30 férfi tag közül 16 bennlakó és 14 künnlakó, foglalkozásuk szerint pedig 16 ipari munkás és 14 zenésznövendék, a megnagyobbítandó zenekar leendő tagjai. Úgy a női, mint a férfikar heti 3—3 órában tanul énekelni. A karvezető tanárt a közoktatásügyi minisztérium fizeti, az énekesek pedig egyenkint és óránként 30 fillért kapnak munkadíjmegettérítés címén. A künnlakóknak ezenkívül az egyesület megtéríti villamosvasúti költségeiket. A nyilvános fellépésekhez valamennyi énekes új ruhát kap, mely később tulajdonukká válik.

Az énekkarokat az egyesület vezetőségének kérésére 1929 december hó 17-én meghallgatták *Huszka Jenő* zeneszerző és *Szabados Béla* meg *Siklós Albert*, az Orsz. Zeneművészeti Főiskola tanárai, kik írásban adott véleményükben így nyilatkoznak: „A bemutató szinte meglepetés volt a művészi bizottság számára. Örömmel állapítjuk meg, hogy úgy a női, mint a vegyeskar intonációjának tisztaságával, értelmes szövegkiejtésével, valamint pontos ritmizációjával a legszigorúbb és a részletek taglalásáig menő kritikával szemben is becsülettel megállhatja a helyét. Az a-capellakórusokban a legkényesebb modulációk örvényei felett is biztonságga vitorláztak át, a zongorakíséretes számokban pedig kellemesen tűnt föl a gazdaságosan beosztott dinamika hatásos felfokozása. Őszinte elismeréssel kell adóznunk a karok kitűnő karnagyának, *Schnitzl Gusztávnak* nagy türelmet, kitartást, önzetlen lelkesedést és szeretetet megkövetelő munkájáért. Ez a produkció nemcsak relative elégitett ki, hanem abszolút mértékkel mérve is zenei életünk kulturterjesztő komoly tényezője lehet. Erre pedig predestinálja karmesterének rátermettsége, tagjainak odaadó szorgalma és jelentős muzikalitása. A magunk részéről is szívesen

hangoztatjuk, hogy a nagy nyilvánosság előtt való bemutatását célszerűnek és művészi szempontból is ajánlatosnak tartjuk.“

A karok január 10-iki sajtóbemutatójáról az egész napisajtó a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott, minek hatása abban mutatkozott, hogy a karoknak egy hangversenykörúton Angliában való szerepeltetése iránt érdeklődtek az egyesület elnökségénél, hol most a tárgyalások megindulását várják. Január 25-én másodszer énekeltek a karok a rádió mikrofonja előtt, amikor éneküket *Tóth Zoltán dr.* igazgatónak a korán és későbbi életkorban megvakultak közötti lelki különbségekről szóló beszéde kísérte. Február 28-án rendezik a karok első nyilvános hangversenyüket az Orsz. Zeneművészeti Főiskola nagy hangversenytermében. *Kf.*

Az Orsz. Siketnéma-Otthon karácsonya. Az Otthon idei karácsonyünnepélye úgy erkölcsi, mint anyagi vonatkozásban jelentőségteljesnek mondható. Dec. 22-én kezdődött a Siketnémák Áll. Intézete tornatermében dr. *Hegedüs Lóránt* pénzügyminiszter, kormányzó-elnök, *Klug Péter* orsz. szakfelügyelő, *Simon József* h. szakfelügyelő, *Istenes Károly* intézeti igazgató, *Schulmann Adolf* igazgató-elnök, dr. *Szappanyos József* ügyész, a Szociális Misszió Társulat részéről *Mercedes* missziós nővér, a Szt. Erzsébet Leánykör 6 tagja, több tanár, szülő és nagyszámú siketnéma sorstárs jelenlétében. — A nemzeti Hiszekegy közös elmondása után dr. *Hegedüs Lóránt* korm.-elnök hatásos beszéddel nyitotta meg az ünnepélyt. Utána *Schulmann* igazgató szólt, aki a szeretet ünnepén jelentette be, hogy kitartó és fáradságos munkával új székházat szereztek az Otthonnak; olyat, amely alkalmas arra, hogy benne a felnőtt siketnémák erkölcsi, kulturális és szociális szükségleteit ápolhassák és fejleszthessék. Súlyos időkben olyan teljesítménye ez az Otthonnak, amely a béke jólétben bővelkedő korszaknak is dicséretére válhatnék. Ezután a Szt. Erzsébet Leánykör szívhez szóló karácsonyi szövegét olvasta fel hangos- és jelbeszéddel Molnár titkár. — A beszédek után 60 sorstárs között 1100 P pénzbeli segílyt osztottak ki. Másnap, 23-án este az Otthon helyiségeiben szeretet-vendégség volt, ahol minden jelenlevő sorstárs, Szeretet Misszió Társulat hozzájárulásával, egy pár virslit és egy csésze teát kapott. Kiosztatott azonkívül jelentős mennyiségű élelmiszer, ruhanemű, háztartási, pipere cikk, 2 zsák liszt és 150 kgr. cukor. *Sch.*

Szép József kartársunk szereplése a Magyar Színházban. A Magyar Színház f. évi január hó 22-én mutatta be az *Álomkirálynő* című magyar legendát. Ebben a darabban *Szép* kartársunk is szerepel, aki a színpalak mögött elénekeli *Rudolf* trónörökös nótáját. *Szép* kartársunk szerepléséről — még a darab bemutatása előtt — így emlékezett meg a Pesti Hírlap 1930. I. 22-iki száma: — — — Vácott is járt *Fedák Sári* az 500 éves magyar dallal, ott fedezett fel egy csodálatosan szép magyar tenort, *Szép Józsefnek*, a siketnémaintézet tanárának tenorját . . . A bemutató megtörtént. *Szép* kartársunk sikeréhez melegen gratulálunk

s őszintén óhajtjuk, hogy gyönyörű tenorját, amelyben már mi is oly sokszor s oly nagy élvezettel gyönyörködtünk, továbbra is sok-sok siker, taps és elismerés kísérje. (ik)

Képviselte-e Tóth Zoltán dr. Magyarországot a vakságügyi bécsi kongresszuson? A „Magyar Gyógypedagógia“ 1929. 7—8. számának híradása szerint „a kongresszuson a m. kir. vallás-és közoktatásügyi minisztérium kiküldetésében *dr. Tóth Zoltán*, a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola igazgatója, míg a Vakokat Gyámolító Orsz. Egyesület megbízásából *dr. Gerő Leó* főorvos és *dr. Tegyei Jenő* titkár vett részt.“ Ha már államköltségen vett részt, akkor országos érdeket képviselve meg kell kérdeznünk *Tóth Zoltán dr.* igazgató úrtól, hogy hogyan származhatott ott Bécsben az a nyomasztó helyzet, melyből kifolyóan tengeren innen és túlról minden számbavehető állam, az utódállamok képviselői is akár mint elnökök, akár mint alelnökök vezetőszerephez jutottak a kongresszus tanácskozásainak célja és végső eredményeként alakított huszonegy nemzetközi bizottság valamelyikében, épen csak Magyarország nincs sehol? *Kf.*

Meghalt Dessewffy István dr. belügyminiszteri tanácsos ez év január 16-án 53 éves korában. A háború előtt Sárosmegye tiszteletbeli főjegyzője volt, a csehek üldözése elől 1918-ban Budapestre menekült, hol társadalmi és irredenta mozgalmakban közismert, rendkívül nagy tevékenységet fejtett ki. Nagy műveltségű férfi volt. Nem hivalkodott származásával, de mint vérbeli sárosi dzsentri öntudattal ápolta nagy családi hagyományait, „cserneki és tarkeői“ előneveinek azonban minden szépért, nemesért rajongó, nagy hazafias lelke adott korszerű tartalmat. Ő vetette föl annak idején a vakok eperjesi intézete létesítésének eszméjét, 1912-ben tevékeny részt vett az intézet létesítésében s annak mindvégig legmelegebben, legönzettelenebbül érző, érte mindenkor tette kész barátja maradt. Sokat tett az intézet érdekében és igazi lelki gyönyörűséggel, büszkeséggel szemlélte mindig annak gyarapodását, fejlődésének egyes lépéseit. Emellett rendkívül szerény egyénisége páratlan leleményességgel és finomsággal tudta mindig elkerülni a neki szánt legegyszerűbb köszönő szavakat is. Most már nem hallja, nem kerülheti el: a vakok és a vakok ügyében munkatársai hálával emlékeznek rája. Elpusztult az eperjesi intézet, pusztulnak alapítói is. Január 19-én temették el *Dessewffy Istvánt* a kerepesiúti temetőben, hol az intézet létesítésében két munkatársa, *Vitár Rezső* és *Bielek Aladár* már várta. *Kf.*

Többségben a nők a tanárképzőn. A Magyar Gyógypedagógia 1929. 7-8 száma „A gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola megnyitása“ cím alatt közli, hogy „a tanári kar beható tárgyalások után az I. évfolyamra 6 férfit és 13 nőt vett föl“. Negyven éve képeznek gyógypedagógus tanárokat, de az utóbbi időig csak férfiakat képeztek. Alig néhány éve annak, hogy a tanárképző fölvételi szabályzata — na-

gyon helyesen — nők fölvételét is lehetővé tette. De rövid néhány év múltával ime a nők számban már száz százalékkal múlják fölül a férfiakat. Mivel okolja meg ezt a tanári kar? No mert, ha csakugyan beható tárgyalások után hozta határozatát, akkor annak valószínűen súlyos okai voltak.

Kf.

Keller Ilona önmagáról. A Pesti Napló 1929. december 15-én megjelent számában „Mindent megkaptam az élettől“ cím alatt közli newyorki tudósítójának *Keller Ilonánál*, a siketnéma és vak írónőnél tett látogatásáról szóló tudósítását. Az írónő falusi magányában a New-York melletti Forest Hillben, a Seminole Avenuen lévő kis kertes házában fogadta a tudósítót, hol tanítónőjével, elválaszthatatlan barátnőjével, *Miss Sullivannal* lakik“. Az írónő — írja a tudóstíó egyebek között — középtermetű, nagyon egészséges és mozgékony közepes korú hölgy, intelligens, finom arcán az érettség és nyugodtság derűs kifejezése, szemei szürkék, hihetetlennek tűnik, hogy nem lát velük. Letülünk és közrefogjuk *Miss Kellert* a divánon, *Miss Sullivan* a jobb, én a baloldalon. Jobb kezével megfogja a kezemet és bal kezét *Miss Sullivan* ajkához illeszti. Megindul a társalgás és az egész idő alatt keze állandóan röpköd föl s alá *Miss Sullivan* szája felé. A kérdéseket ujjjaival olvassa le tanítónője szájáról és gyorsan, izgatott tempóban válaszol. Szavai néha bukdácsolnak izgatottságában, hogy minél jobban és értelmesebben fejezze ki magát. Finom new-englandi kiejtéssel beszél félhangon és válaszai hallatlan gyorsan és temperamentumosan jönnek... Egymásután teszem föl a kérdéseket, melyeket *Miss Sullivan* halkán ismételi *Keller Helén* ujjjaival ajkán. *Miss Keller* felém fordul és válaszol: „Mindennem megvan, amit az élettől kívánni lehet... Boldog vagyok. Mindennem megvan, könyvek, egy gyönyörű kert, nyugodt álom éjszaka, sok-sok barát és *Miss Sullivan*... Olvasok jó könyveket és cikkeket írok folyóiratokba és újságokba s a levelezésemet intézem el. A világ minden táján vannak ismerőseim és jóbarátaim, akikkel állandóan kapcsolatban vagyok. Gyakran kirándulok. A házamtól egy kötél van kifeszítve, száz yardnyira a hegyekbe, egy másik kötél a tóparthoz vezet, amely kétszer olyan messze van. A tóparton szintén egy kötelet kötök a derekamra és kiúszom a tó közepére. Nagyon boldog vagyok ilyenkor, hogy azt csinálhatom, amit akarok, anélkül, hogy másnak segítségére szorulnék.“

Kf.

Borbély Sándor ny. igazgató kartársunk a *Néptanítók Lapja* 1930. 5-6. számában „Gyógypedagógiai intézményeink és emlékezés dr. *Náray-Szabó Sándorra*“ címen az elkövetkezendő szakügyi történelem számára igen értékes cikket írt. (ik.)

Nyugdíjazás. *Herczka Gusztáv* kartársunk, az izr. siketnémák orsz. intézetének tanára, címz. igazgató, 43 évi szolgálattal 1930. évi január hó 1-én nyugdíjba ment. Hosszú és eredményes munkásságával

kiérdemelte felettes hatóságának az elismerését, volt növendékeinek ragaszkodó szeretetét, szimpatikus modórával pedig kartársai megbecsülését. Ezeket a kedves és megnyugtató emlékeket vigye el magával *Herczka* kartársunk penziós életébe is. (ik)

Dr. Bárcki Gusztáv kartársunk szereplése. Az Országos Közoktatásügyi Tanács *Dr. Kornis* államtitkár úr elnöklete alatt *Dr. Bárcki* kartársunk előadományában tárgyalta a leányközépiskolák „*Egészségtan utasítás*“-át. A tanács az előadományt elfogadta s kartársunknak igen értékes munkásságára köszönetét fejezte ki.

A Közegészségügyi Egyesület rendezésében pedig f. évi február hó 4-én „*Érzéki fogyatkozások és beszédzavarok*“ címmel előadást tartott *Dr. Bárcki* kollégánk. A tartalmas előadást a jelenlévők meleg elismeréssel honorálták. (ik.)

Dán domború térképek magyar módon. A vakok kir. intézetébe január hó 4-én váratlanul betoppant *Ketting E. dr.*, a vakok kopenhágai intézetének tanára és *Kirschenheuter Ferencet* kereste domború térképek ügyében. Elmondta, hogy a kopenhágai intézet hosszabb idők óta kísérletezik domború térképek készítésével s bár az eredeti mintázatok egy megfelelő utasításokkal ellátott ügyes szobrász készíti, teljesen kielégítő eredményre még nem jutottak. Járt már Németországban is mind a két helyen, ahol domború térképeket készítenek, úgy *Niessen Jánosnál* Dűrenben, mint *Marold Ernőnél* Königsbergben, de sehol sem talált olyan tökéletes készítményeket, mint a Kopenhágába is eljutott *Kirschenheuter*-féle magyar térképek, miértis az állam ezek készítésének tanulmányozására kiküldte Budapestre. *Kirschenheuter* följánlotta, hogy olcsón készítsék a föld bármely részéről, rendeljék meg nála a szükségeseket a dán hatóságok. *Ketting dr.* azonban határozottan kijelentette, hogy térképeiknek otthon Dániában kell készülniök, még akkor is, ha készítésük ott többbe kerül, mert ez erkölcsi, de meg gazdasági érdeke is az országnak. Erre való tekintettel megbízói az itt megadandó kellő útbaigazításokat, ha szerényen is, de méltóképen honorálni fogják. Hogy a messziről jövő kartárs ne jött légyen hiába, *Kirschenheuter* véleményt mondott *Ketting dr.* magával hozott mintázatairól és öntvényeiről, közölte vele az általa a térképkészítésben követett elveket, eljárásokat s modelleken szemléltetve aprólékosan megismertette a készítés minden részletével. Híradásaikban most úgy *Ketting dr.*, mint igazgatója, *Wüstenberg O.* hálaával emlékszik meg a tanulmányozóval szemből gyakorolt „gentlemanlike“ fogadásról és eljárásról, melyben itt része volt s jelzik, hogy a térképkészítés Kopenhágában „magyar módon“ megindult.

Herodek Károly

Új iparágak a vakok műhelyeiben. Évek óta teng-leng a Vakokat Gyámolító Orsz. Egyesületben az ipari foglalkoztatás. Évek óta várjuk a régi idők eleven életének föltámasztását, az elhatározó lépése-

ket abban az irányban, hogy vagy a meglévő keretekben, vagy új csapásokon a foglalkoztatás, meg az árúforgalom életképesen megszerveztessék. Örömmel értesültünk, hogy az egyesület vezetősége végre megindult, mégpedig egyelőre a termelésben, új iparágakkal való kísérletezéssel. 1928 augusztusa óta közönséges szövőszékeken durvább vászonneműeket szőnek a vakok műhelyeiben, 1929 novemberében pedig megkezdték fanyelű cirókseprők készítését. A szövést hat vak leány tanulja, a seprőkészítésben egyelőre még csak szerződötött munkások dolgoznak rendszeresen, de úgy az anyagkikészítőben, mint a seprővarrásban már néhány vak nő is dolgozik, sőt egy gyöngénlátó férfi már a kötőgép mellett serénykedik. Régente a vakok kir. intézetében is szőttek, az északi államok vakjainak intézeteiben még itt-ott most is üzik ezt az ipart. A seprőkészítés meghonosítását még a háború előtti időkben ismételten latolgatta *Vitár Rezső* az egyesület volt gondnoka, de mert nem látott jövőt benne, mindig elejtette. Érdeklődéssel várjuk most, beválik-e, megállapodik-e a két iparág. De akár állapodik meg, akár nem, *Tóth Zoltán dr.*-nak a gyámolító orsz. egyesület igazgatójának elismeréssel adózunk, hogy a foglalkoztatáshoz, a vakok ügyének ehhez az egyik senyvedő részéhez végre hozzányúlt, hogy a kimúlt harisnyakötés helyébe, a kefekosár-szék háromárvasága mellé más, új munkaágakat igyekszik meghonosítani. Kivánunk neki sikert s várjuk további, másirányú kísérleteit, várjuk, mikor indul meg vakjaival a füstölő kémények, a gyárak, a részletmunkák felé.

Kf.

Vak munkások termelése és keresménye. A Vakokat Gyámolító Orsz. Egyesület budapesti műhelyeiben 1929-30 első felében az egyes iparágak termelésének bruttó értéke : kefekötés — 41000 p., székfonás — 3700 p., szövés — 1700 p., kosárfonás — 900 p., seprőkészítés — 6800 p. A félév vége felé megindult seprőkészítést kivéve egyik iparágban sem folyt állandó munka. A 92 kefekötő nő összes fél-évi keresete 6200 p., a 22 székfonó nőé 1600 p., a 6 szövő nőé 800 p., a 2 férfi kosárfonóé 730 p., a 10 seprőkészítő férfi és nő munkás mind kezdőmunkás és mint ilyen csak zsebpénzt kapott, az egyesület mozijában játszó 5 férfi zenész összes félévi keresete 3300 p., a 12 ipari, irodai, társasköri és könyvtári vak férfi és nőalkalmazotté 6900 p., a 4 háztartási nőalkalmazotté (2 takarítónő, 1 mosónő, 1 kapus) 460., összesen 19990 p. Szívesen közölnék az egyesület vezetőségének adatait arranézve, hogy az ellátásra való levonások után kaptak-e keresményükből valamit kézhez a munkások és ha igen, mennyit?

Kf.

A napilapok a növendékek létszámcsökkentéséről egyre sürűbben és hivatovább mindtésebbhangon írnak. A „Magyarság“ például 1930. január 24-ik számában ilyen címek alatt tárgyalja: „A betegek után a vakokon és siketnémákon folytatják a takarékoskodást.“ „Nem vettek föl tanulókat a vakok és siketnémák első osztályaiba“. „Szinte hihetetlenül hangzik — így szól egyebek között a cikk — hogy a vakok, siketnémák

és hülyék állami intézeteiben a folyó tanévben nem lehetett fölvenni tanulókat s a jelentkezőket vissza kellett útasítani, mert az állam a tanulók fejenkénti és havi csekély 25 pengőnyi ellátási díját állítólag költségvetési fedezet hiányában nem útalványozta“. . . „Ez a helyzet olyan szomorú és olyan megszégyenítő — így végzi a lap — hogy minden jó érzésű magyar ember szíve összefacsarodik, hogy ha arra gondol, hogy a társadalom legszerencsétlenebb gyermekei az állam koldusszegénysége miatt meg vannak fosztva a tanulás lehetőségétől“.

Kf.

Nemzetközi kongresszus a vakok ügyében. Folyóiratunk 1929. 7—8. számában ugyanezen cím alatt ismertettük a vakok mindenirányú érdekeit szolgáló nemzetközi kongresszus létrehozását célzó mozgalmat, valamint ennek első állomásaként a Bécsben megtartott előkészítő kongresszust, mely bizottságokat szervezett a majdan megtartandó nagy kongresszuson tárgyalandó kérdések anyagának elkészítésére. A kongresszus központi irodájának értesítései nyomán *Herodek Károly*, a vakok kir. intézete igazgatója értekezletre hívta össze a vakok nevelés-oktatásában, gyámolításában foglalkoztatásában és ápolásában, valamint a vakok szervezeteiben (társaskör, vakok szövetsége), nagyobb munkásságot kifejtő egyéneket azzal a céllal, hogy ez az értekezlet jelölje meg azokat az egyéneket, akik az egyes nemzetközi szakbizottságok munkájában hazánk részéről részt vennének. A 21 nemzetközi bizottság mindegyikében minden egyes ország csak egy tagot küldhet. A bizottságok tárgykörei s az értekezlet határozata értelmében kijelölt magyar tagjai a következők: 1. Egészségügy: *Gerő Leó dr.* 2. Nevelés: *Tóth Zoltán dr.* 3. Oktatás: *Herodek Károly.* 4. Gyöngénlátók: *Kárpáti Ottó.* 5. Könyvtárügyek: *Balkay Géza* 6. Kottairás: *Jármer Lajos* 7. A tudományok írásjelei és segédeszközei: *Bánó Miklós dr.* 8. Görög, latin, héber és fonetikus írásjelek: *Bánó Miklós dr.* 9. Domború nyomás: *Balkay Géza.* 10. Múzeumok. *Schannen Péter.* 11. Törvényhozás: *Bernáth István dr.* 12. Gyámolítás: *Horváth Kálmán.* 13. Ellátás: *Jankovich Lajos.* 14. Közepes képesítéshez kötött hívatások: *Kirchenheuter Ferenc.* 15. Vak nők ügye: *Liebhardt Mária.* A tagságot vállalók hiányában képviselő nélkül maradt Magyarország a következő tárgykörű bizottságokban: 1. Járadékügyek. 2. Vezetőkutyák. 3. A foglalkoztatásra vonatkozó törvényes intézkedések. 4. Magasabb szellemi foglalkozások. 5. Statisztika. 6. Tanulmányi bizottság a gyámolításnak és önszegélyezésnek a különböző országokban való tanulmányozására.

Kf.

Új találmány a siketnémák és nagyothallók részére: A *Magyarság* 1930. évi január hó 28-adiki számából vettük át a következő hírt: *Mészáros Ferenc* nyugdíjas vasuti tisztviselő érdekes találmányra kapott szabadalmat. Mivel a siketnémák és nagyothallók az ébresztőórát nem használhatják, találmánya az óra szerkezetével kombinált világitásra van berendezve. A találmány arra van alapítva, hogy a siketnémák és

nagyothallók a fény iránt igen érzékenyek és az órára felszerelt különleges villamoslámpa fénye a legteljesebb módon *pótolja az ébresztőóra csengetését.*“ *Mészáros Ferenc* feltalálónak, aki a városi intézetnek volt egykor növendéke, sok szerencsét kívánunk szellemesnek látszó találmányához. (ik)

Szemnélküli látás. Folyóiratunk múltévi 7—8. számában e cím alatt megemlékeztünk arról, hogy *Gartlgruber József* bécsi építőmérnök és természetvizsgáló egy olyan készülék szerkesztésén fáradozik, melynek segítségével a vakok is láthatnának. Elméletét, mely u. n. életvillamosági (vitalelektromos) jelenségekből indul ki, mint a *Zeitschrift f. d. österr. Blindenwesen* 1929. 9—10. számában *B*: „*Sehen ohne Augen*“ című cikkében most írja, tudományos körökben tévesnek ítélik meg. A fölfedező gondolatmenete — írja *B* — valószínűen a recehártya u. n. akcióáramának teljesen avatatlan magyarázatán alapszik. Amint egy ideg működésbe lép, azaz egy inger továbbítását megindítja, egészen gyenge villamos áram, akcióáram keletkezik benne. Ezt a régen ismert jelenséget *Gartlgruber* nyilvánvalóan félremagyarázta és föltételezte, hogy látási érzetek egyedül villamos hullámokkal előidézhetők. A valóság az, hogy a recehártyán keletkezett kép fényenergiája a recehártyaelemeknek különös, eleddig ismeretlen működése által élettani ingerré változik át s ez az inger jut el a látóidegeken át az agyba és hozza létre ott a látás érzetét. — Csak *Gartlgruber* gyakorlati kísérletei és elméletének részletes kifejtése teszik majd lehetővé fölfedezésének teljes megítélését.

Kf.

A kormány támogatja a vakok iparát. A vakokat gyámolító egyesületek országos választmányának küldöttsége *sipeki Balás Béla* elnök vezetésével járt *Vass József* népjóléti miniszternél, rámutatott a háborúból folyóan az egyesületeket ért egymillió koronán fölüli veszteségekre és kárpótlást kért. A miniszter megígérte, hogy a hadikölcsönkötvények tulajdonosainak segélyezésére szánt összegből az egyesületeknek is juttat. Megígérte továbbá oly rendelkezés kiadását, mely lehetővé teszi majd, hogy az állami intézmények a vakok készítményeit árlejtések mellőzésével is a legolcsóbb versenyárnál 5 %-kal magasabb áron vásárolhassák.

Kf.

Megszűnt két „vakok boltja“. A Vakokat Gyámolító Országos Egyesület becsukta két boltját, az óbudait meg a lehel-térit, mert fönntartásuk veszteséggel járt. Egyedül a kaplony-ucait tartja még üzemben. Maga az árúsítás itt sem fedezi a költségeket, de más foglalkoztatási és társadalmi érdekek kívánják ennek a legrégebbi boltnak üzemben tartását.

Kf.

Domború térképek miniszteri engedélyezése. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Kirschenheuter Ferenc* „Magyarország“ és „Budapest“ című domború térképeinek a gyógypedagógiai intézetekben

és a kiségitőiskolákban kézitérképül való használatát 780-02-142-1929. sz. alatt engedélyezte.

A Siketnéma Sport Club 1930. II. 15-én szertáralapja javára igenjől sikerült jelmezes táncestélyt rendezett. *(ik.)*

A vakok domború nyomásainak póstadíj szabása. A vakok domború írásainak nagy terjedelme és az azokhoz szükséges vastag papiros nagy súlya a vakok közötti levelezést mindig költségessé tette. Ez könnyen érthető, mert hiszen akkora terjedelmű értesítés, melyet a látók egy levelezőlapra írnak, braille- vagy kleinírásban már oly nagy, súlyos levelet igényel, mely a közönséges levélnél magasabb díjtétellel szállítható csak póstán. Különösen érezhető volt ez a hátrány, amikor a vakok külföldi sorstársaikkal leveleztek és miután a vakok mindig nagy érdeklődést tanúsítottak külföldi sorstársaik helyzete iránt, a külföldi vakokkal való levelezés magas póstai költsége az egyébként is legtöbbször szegény sorsban élő vakoknak nagy gondot okozott. Ezért a vakok már régóta egy kis csalafintasággal éltek. A pósta tudvalevően a nyomtatványokat lényegesen olcsóbban szállítja, mint a közönséges leveleket és miután a pósta a brailleírásban írt levelek tartalmáról nem tudott meggyőződni, nem is tudta megállapítani, hogy azok egyszerű magánlevelek-e, vagy sokszorosítás útján előállított nyomtatványok. Így tehát a vakok az ő brailleleveleiket „nyomtatvány” jelzéssel látták el, és ennek megfelelő póstai díjtételt fizettek. Nem volt ez azonban lehetséges a braille könyvtárak küldeményeinél, amelyek rendszeren mint csomagok adtak póstára és így meglehetősen költséges szórakozás volt a braillekönyvtárak használata a távolabb lakó vakoknak.

Mi sem természetesebb, mint hogy a vakok különböző testületei ezen nehézségeket elhárítani akarván, mind sűrűbben ostromolták az egyes országok póstáinak vezetőségeit, hogy állapítsanak meg a vakok domború írásaira kedvezményesebb póstadíjtételeket. Ezen kérelmek eredményeképen 1920-ban a Madridban tartott nemzetközi póstaértekezlet elhatározta, hogy a vakok domború írásait igen kedvezményes díjszabás alapján szállítja. Ezen díjtételek szerint Magyarország határain belül, valamint Auszriába, Németországba, Cseh-Szlovákiába, Lengyelországba és Oláhországba irányított domború írások, illetve általában domború nyomások, tehát a vakok rajzai, térképei is, amennyiben azok vakok számára küldetnek, vagy amennyiben azokat vakok küldik 1000 grammig 1 fillér, 1000 grammon felül 2000 grammig 2 fillér, 2000 grammon felül 3000 grammig 3 fillér bélyeggel bérmentesítendő. 3000 grammnál súlyosabb póstai küldemények nem adhatók fel. A többi országokba ezen díjszabás hatszorosa fizetendő. A domború nyomású küldemények legfeljebb 45 cm. hosszúak és 45 cm. szélesek lehetnek. Ez a díjszabás 1930. július 1-től annyiban módosul, hogy 3000 grammnál súlyosabb, de 5000 grammot túl nem haladó küldeményeket is szállít a pósta.

Balkay Géza

Élclap pontnyomásban. (Der Blindenfreund 1928.—12). A „Verein zur Förderung der Blindenbildung“ (Hannover-Kirchrode) 1930 januárjában ismét megindította az infláció idejében megszűnt „Grillenscheucher“ (Gondú ző) című tréfás havi folyóiratot, számonkint 28 lapnyi terjedelemben.

A Magyar Reviziós Liga igazgatóságába *Herodek Károly* elnököt és *Vollmann János* titkárt delegálta a választmány. (ik)

Tankönyvengedélyezés. Örömmel hozzuk hírül, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Minisztérium 780-02/15—1930 sz. rendeletével jóváhagyta, illetve a siketnémák intézeteiben való használatra engedélyezte *Nagy Péternek*, a Siketnémák Váci Kir. Orsz. Intézete igazgatójának „*Olvasókönyv a siketnémák intézeteinek IV. osztálya számára*“ írt tankönyvét. Amint hírlik, a könyvet most rendezik sajtó alá, úgy, hogy az a jövő iskolai év elejére használatra elkészül. Örömmel üdvözljük ezt a tényt s egyben elismerésünket és köszönetünket küldjük e helyről is úgy a tankönyv írójának, mint pedig mindazoknak, akik a tankönyvkérdést a megvalósítás komoly stádiumába juttatták. A könyv kritikai méltatásával annak megjelenése után fogunk foglalkozni. (ik)

A Vakokat Gyámolító Egyesületek háborús veszteségei. A Vakokat Gyámolító Orsz. Egyesület vezetőségének január 28-án tartott választmányi gyűlésén előterjesztett számításai szerint a következők: 1.) Hadikölcsönkötvényekben fekszik 420.200 korona. (Ezekből 318.700 az országos, 61.000 a dunántuli, 25.000 az északmagyarországi és 15.500 korona névértékű kötvény az alföldi gyámolító egyesület tulajdona). 2.) Az országos egyesület saját kezelésében volt és elértéktelenedett értékpapirosok és takarékbetétek értéke: 113.667 korona. 3.) Elértéktelenedett alap a „vakok ápolói alapja“: 170.550 korona. 4.) Az az összeg, mellyel a tanácsköztársaság idejében az országos egyesület akkori felelőtlen vezetősége az országos egyesület takarékpénztári folyószámláját és letétbe helyezett értékpapirosait megterhelte: 423.255 korona. Összesen 1.127.672 arany korona. Az egyesületek országos elnöksége most kárpótlást kér a kormánytól ezekért a veszteségekért. Míg a kérését el nem intézik, nem szólunk ezekhez a számokhoz, de azután majd visszatérünk rájuk, nehogy történelemmé kövesedhessenek. Kf.

A Nemzeti Ujság 1929. július 7. száma — *Varga Gábor* tollából — hosszabb cikkben számolt be általában a siketnémák oktatásáról, közelebbről pedig a siketnémák budapesti állami intézetében folyó nevelés-tanítási munkáról. (ik)

Vak tanárképzőintézeti igazgató. Olaszországban a vakok tanárait Rómában képzik. Szemináriumuk igazgatója *Romagnoli Ágoston dr.*, ki maga is vak.

Vak zeneszerző ünneplése. (Pesti Napló, 1929. okt. 27.) *Delius Frigyes* híres angol zeneszerző tiszteletére Londonban zeneünnepségeket rendeztek.

A Magyarság 1929. július 7. száma — *Böszöry Ernő* tollából — „A beszélő siketnémák új egri intézetében“ cím alatt az egri intézet felszentelési ünnepét méltatta. (*ik*)

C. Strehl: A vakok ügye Angliában. (Blindenfreund, 1929. 10.) Anglia (beleértve Skót- és Írországot) 49.000.000 lakosa közül 56.115 vak. Intézetei közül 30 (túlnyomórészt internátusos intézet) népiskolai, 3 meg magasabb képzést nyújt. Az utóbbiak közül 1 fiúknak, 1 meg leányoknak nyújt magasabb képzést, de élethivatási pályákra ezek nem képesítenek, 1 pedig vegyesen fiúkat és leányokat képez zenetanítókká, hangolókká, gyors- és gépírókká. A 46 ipari képző és foglalkoztató műhelyben leginkább a vakok szokott iparágait űzik. A műhelyek munka hiányában képtelenek a összes kiképzett vak munkásokat foglalkoztatni, gyakran csak a heti munkaidő felerészében dolgoznak, mert teljes munkaidő mellett kevesebb munkást foglalkoztathatnának, vagy pedig az iparcikkek halmozódnának föl túlságosan. A műhelyekben modern gépeket nem használnak. A hatóságok az intézetek és műhelyek vezetőségével karöltve évek óta fáradoznak azon, hogy a látók ipari műhelyeiben, gyáraiban vakok is alkalmaztassanak munkásokként, de eddig eredménytelenül. A vakok két szövetségben egyesülnek. *Vollmann János*

Kohót nyitogató vak. *Ravasz László* református püspök amerikai útján megfordult a legnagyobb clevelandi acélgyárban, melynek minden képzeletet fölülmúló zajában, forgatagában — mint a Budapesti Hírlap 1930 január 15.-i számában a „A gyárban“ cím alatt írja — látott „egy óriási fúró mellett egy világtalan embert ezer veszély közt és olyan biztos volt, mintha látna, a keze úgy mozgott, mintha láthatatlan húrkon egy finom dalt verne ki.“ Megtudtuk azt is a püspök úrtól, hogy a vak ember egy kohó ajtaját nyitogatja oly hőségben és fényben, amit látó ember szeme el nem viselne. Arranéze azonban, hogy az a vak munkás hol, mikor és minek a hatása alatt veszítette el látását, a püspök úrnak már nem voltak értesülései. Valószínűnek tartjuk, hogy megvakulása előtt is mostani munkakörében dolgozott a gyárban s hogy fokozatosan veszítette el látását. *Kf.*

Vak ügyvéd. (Pesti Napló, 1929. dec. 29.) *A. V. Codwell* fiatal ügyvéd, aki vakon született és kitűnő sikerrel végezte tanulmányait, a minap Londonban egy szövevényes kereskedelmi pör tárgyalásán jelent meg a bíróság előtt. Emlékezése bámulatos, egész számsorokat idézett és száz meg száz nevet sorolt föl. Iratait mind maga írja nagy gyorsasággal közönséges írógépen. *Kf.*

A vakok tanárainak osztrák egyesülete a némethez kapcsolódott. (Zeitschrift f. d. österr. Blindenwesen 1929. 9—10). A vakok tanárai osztrák egyesületének 1929 novemberében tartott gyűlésén az elnök jelentette, hogy azok a laza kötelékek, melyek az egyesületet eddig a testvéregyesülethez, a vakok németbirodalmi tanárainak egyesületéhez

kötötték, szorosabbá vált, amennyiben az egyesület immár mint amannak fiókja (Gescheftsstelle, Zweigstelle) működik. (A „csatlakozás“ tehát leg-
alább e téren megindult volna). Kf.

Adatok a Vakokat Gyámolító Orsz. Egyesület félévi működéséből. 1929-30 első felében az iparüzem összes bevétele 92.600 p. volt. Az egész költségvetésre kiterjedően az intézmény félévi mérlegében a nyereség 2307 p.-vel szerepel, a múltévi 13000 p. veszteséggel szemben. — Ugyanebben a félévben a künnlakó vakok segélyezésére a természetbeni ruha- és szénesegélyeken kívül 5600 pengőt fordított az egyesület. — A „vakok napja“ 1929 szeptember hó 7-én az uccai urnagyűjtések révén 11850 pengőt jövedelmezett. — A Schermann Istvánné-féle hagyatékából 50.000 p. értékű budapesti telkekhez jutott az egyesület. Kf.

Karácsonyfa- ünnepély. A siketnémák budapesti áll. intézete növendékeinek örömére és megsegítésére- úgy külsőségeiben, mint pedig értékben, igen szépen sikerült karácsonyfa-ünnepélyt rendezett. Az ünnepély programjának lezajlása után az intézet igazgatója minden egyes gyermeknek adott karácsonyi csomagot s azonkívül 30 szegénysorsú növendéknek még télire való cipőt is szerzett. A cipőket is ez alkalommal osztotta ki az intézet igazgatója.

Dániában nincs már blenorrhoeás vak. *Ketting E. dr.*, a vakok kopenhágai kir. intézetének tanára január havában a vakok kir. intézetében járván, szóbelileg közölte, hogy Dániában a megvakulások okai közül az újszülöttek kankós szemgyúladása (blenorrhoea neonatorum) teljesen eltűnt. A kopenhágai intézet növendékei között egy sincs már olyan, aki ebben a betegségben vakult volna meg. Kf.

Vakok munkái az ifjúsági vöröskereszt kiállításán. A Magyar Ifjúsági Vöröskereszt budapesti IX. karácsonyi kiállításán és vásárán a vakok kir. intézete ifjúsági vöröskereszt csoportja gyöngy-, kukoricaháncs-, pálcika- és női kézimunkákkal, valamint kefe- és kosárárukkal szerepelt. A cikkeknek nagy kelete volt. A megnyitáson, melyen jelen volt *Petri Pálné* az ifjúsági vöröskereszt társelnöke, továbbá *Petri Pál* és *Nagy Árpád* államtitkárok is, *Albrecht* főherceg elismeréssel nyilatkozott *Herodek Károlynak*, a vakok kir. intézete igazgatójának és 50 pengőt adományozott az intézei ifjúsági vöröskereszt csoportjának. Kf.

A szerkesztésért és a kiadásért felelősek: **Istenes Károly és Kirschenheuter Ferenc**

Nyomatott Gevürc Ferdinánd könyvnyomdájában Budapest, Király-ucca 18.